DOCUMENTA HISTORICA 82.
Az SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

VÁROSI TÖRVÉNYEK A RÓMAI KÖZTÁRSASÁG UTOLSÓ SZÁZADÁBÓL

A dokumentumokat fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta:
JANZSÓ MIKLÓS és **SZABÓ ÁDÁM ÁGOSTON**

JATEPress
Szeged 2009

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila] *(elfogyott)*
2. A tilsiti béke (1807. júl. 7.). [Szász Erzsébet] *(elfogyott)*
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] *(elfogyott;* utánnyomás: 23. sz.)
6. Korai angolszász törvények I. A kenti törvények. [Szántó Richárd] *(elfogyott)*
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észt szerződések megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlik Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek a Lanercosti krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. szept. 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatai, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összeomlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaországa a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően. [Wölfinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opauszki István]
17. Az 1916. évi arab felkelés kiáltványa. [Ferwagner P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva] *(elfogyott;* utánnyomás: 34. sz.)

1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. sz.). [Piti Ferenc] *(elfogyott)*
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csősz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh–szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnyomása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámli Mihály]
25. Az Anitta-felirat (i. e. 1600 körül). [Bolega Erika]

DOCUMENTA HISTORICA 82.
Az SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

VÁROSI TÖRVÉNYEK A RÓMAI KÖZTÁRSASÁG UTOLSÓ SZÁZADÁBÓL

A dokumentumokat fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta:
JANZSÓ MIKLÓS és SZABÓ ÁDÁM ÁGOSTON

JATEPress
Szeged 2009

A dokumentumok forrásai:
Tabula Heracleensis:
CRAWFORD, M. H. (ed.): Roman Statutes. London 1996, 363–369.
Lex Ursonensis:
CRAWFORD, M. H. (ed.): Roman Statutes. London 1996, 400–417;
CABALLOS RUFINO, A. (ed.): El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana. Sevilla 2006, 133–135.

Szakmai és nyelvi lektor:
DR. SZABÓ ÁDÁM,
DR. SZÉKELY MELINDA,
ILLÉS IMRE ÁRON

Sorozatszerkesztő:
PÁNDI LAJOS

A kötet megjelenését támogatta:

SZTE BTK Történeti Intézet

© SZTE BTK Történész Diákkör, 2009
© Janzsó Miklós és Szabó Ádám Ágoston, 2009
HU–ISSN 1216–0954

Tartalom

Tartalom 3

Felhasznált irodalom 5

TABULA HERACLEENSIS (Janzsó Miklós) 7
Bevezetés 7
Fordítás 10

LEX URSONENSIS (Szabó Ádám Ágoston) 21
Bevezetés 21
Fordítás 27
A LEX URSONENSIS *caput*jainak tartalmi összefoglalása 49

Summary 51

Felhasznált irodalom

BÖGLI, H.: Studien zu den Koloniegründungen Caesars. Basel 1966.

BROUGHTON, T. R. S.: Municipal Institutions in Roman Spain. *Cah. Hist. Mond.* 9 (1965) 126–142.

CABALLOS RUFINO, A. (ed.): El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana. Sevilla 2006.

CRAWFORD, M. H. (ed.): Roman Statutes. London 1996.

DESSAU, H: Zu den spanischen Stadtrechten. *Wiener Studien* 24 (1902) 240–247.

FREDERIKSEN, M. W.: The Republican Municipal Laws: Errors and Drafts. *Journal of Roman Studies* 55 (1965) 183–198.

FÖLDI A. – HAMZA G.: A római jog története és institúciói. Budapest 1996.

GIOVANNINI, A.: Die Tabula Heracleensis: Neue Interpretationen und Perspektiven. Teil I.: Die frumentationes. *Chiron* 34 (2004) 187–204.

LANGHAMMER, W: Die rechtliche und soziale Stellung der Magistratus Municipales und der Decuriones. Wiesbaden 1973.

MUELLER, M. E.: The Date of the *TABULA HERACLEENSIS. The Classical Journal* 60 (1964–1965) 256–258.

NÉMETH GY. (szerk.): Római történeti kézikönyv. Budapest 2001.

ÜRÖGDI GY.: A publicanusok. *Antik Tanulmányok* 15 (1968) 101–109.

TABULA HERACLEENSIS
(Janzsó Miklós)

BEVEZETÉS[1]

A törvényszöveg egy bronztáblán maradt ránk, amelyet két darabban találtak meg. A tábla 1,84 m magas, 0,38 m széles, 4 mm vastag, a betűk 6 mm nagyságúak és fehér festékkel voltak kifestve. A tábla alsó részét (76–163. sorok) 1732 februárjában találták a mai D'Ucio környékén, a Salandrella (Cavone) folyó mellett. A felső rész (1–75. sorok) származási helye és megtalálásának időpontja bizonytalan. Találtak egy második táblát is 1732 márciusában, amelynek méretei megegyeznek az első tábláéval. A táblák többször cseréltek gazdát és a különböző tulajdonosok után végül a nápolyi király birtokába kerültek, napjainkban mindkét táblát a Nápolyi Nemzeti Múzeumban őrzik. A táblák *recto* oldalán egy görög felirat olvasható, amely a Kr. e. 4. század végére datálható. A szöveg az *Athéné*nek és *Dionysos*nak szentelt föld[2] *Heraclea* város által történő igazgatásával foglalkozik. A latin szöveg csak az első tábla *verso* oldalán található és biztosak lehetünk abban, hogy ez a szöveg vége, hiszen az utolsó sortól a tábla aljáig terjedő fél méteres szakaszon nem található írás. A szöveg eleje valószínűleg egy másik táblára vagy táblákra volt írva. Az elveszett táblák méretéről csak feltételezhetjük, hogy hasonlóak azokhoz, amelyek a birtokunkban vannak. Mivel a fennmaradt szöveg igen eltérő témákat tárgyal, nem tudunk a hiányzó szöveg tartalmára következtetni, legfeljebb csak azt lehet rekonstruálni, hogy mi volt közvetlenül a megmaradt szöveg előtt.

A fennmaradt szöveget tartalma szerint öt részre oszthatjuk, amelyek közül az első kettő összefügg egymással, de a második három között is vannak bizonyos tartalmi összefüggések. Ezek a részek a következők:

1. A *professió*k[3] (1–19. sorok):
   - 1–3. sorok: a *professió*k alapesete
   - 4–6. sorok: *professió*k gyámfiúk és gyámleányok esetében

---

[1] A bevezető megírásához CRAWFORD, M. H. (ed.): Roman Statutes, London 1996 című munkájának a *Tabula Heracleensis*ről szóló fejezetét (355–391.) használtam.

[2] Ez a terület a város és az Aciris folyó között található.

[3] *Professio* a. m. nyilatkozattétel, lásd lentebb.

- 7–9. és 10–12. sorok: *professiók* az illetékes *magistratus* hiányában
- 13–16. sorok: a *professiók* archiválása
- 17–19. sorok: a *professiók* és a gabonaosztás

2. Az utak karbantartása, az utak és a *loca publica* használata Rómában (20–82.sorok):
   - 20–31. sorok: az utak karbantartásának felügyelete az *aedilis*ek feladata
   - 32–49. sorok: az utak karbantartásának bérbeadása
   - 50–52. sorok: az utak karbantartásával megbízott *magistratus*ok és feladataik
   - 53–79. sorok: a római utakról szóló rendelkezések
   - 80–82. sorok: egyéb rendelkezések
3. A municipális tisztségviselőkre vonatkozó szabályozások (83–141. sorok):
   - 83–107. sorok: a hivatalviselés kizáró okai
   - 108–141. sorok: a *senatus*ba és a *decuriók* közé tartozás kizáró okai
4. A helyi *census*ok szabályozása *Italiá*ban (142–158. sorok)
5. A törvény kiegészítésére vonatkozó szabályozások (159–163. sorok)

Hamar feltűnik, hogy a szöveg, mind tartalmát, mind szerkezetét tekintve nem egységes. Amint azt látjuk, az első két rész rendelkezései kizárólag Rómára[4] vonatkoznak, míg a 83–158. sorok a *municipium*ok és más településtípusok[5] igazgatásával foglalkoznak. Mindezt azzal magyarázhatjuk, hogy a szöveg különböző részeinek megszövegezéséhez különböző forrásokat, feltehetően korábbi törvényeket használtak fel, ezáltal a szöveg terminológiája sem egységes. Bár a Rómára vonatkozó részek egy *municipium*ra vagy egyéb településre *mutatis mutandis* ugyanúgy vonatkozhattak, az adaptálás nem teljes, hiszen néhány részlet (pl. Vesta-szüzek, *triumphus*) csak Rómára vonatkozhat.

---

[4] L. pl. 62–67. sorok: „Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy azok a szekerek napközben járhassanak a városban, amelyekkel bizonyos napokon a **Vesta-szüzeknek**, a *rex sacrorum*nak, a *flamen*eknek közlekedni szükséges a városban a római nép állami szertartásainak céljából; vagy amely szekereket diadalmenet okából azon a napon, amelyen valaki *triumphus*t fog tartani, vezetni szükséges; vagy amely szekereket az állami játékok céljából, amelyek **Róma <városában>** vagy **Róma városának egy római mérföldes körzetében** lesznek, vezetni szükséges; vagy amelyeket a cirkuszi játékokon a díszfelvonulás miatt vezetni szükséges."

[5] L. pl. 83–84. sorok: „Bárki, aki a római polgárok ***municipium*aiban, *colonia*iban, *praefectura*iban, *forum*ain és *conciliabulum*ain** *duumvir*ként vagy *quattuorvir*ként vagy más néven fog hivatalt viselni és hatalmat kapni..."

A korábbi kutatásban felmerült, hogy a szöveg egységesnek tekinthető, és a caesari *Lex Iulia Municipalis*nak felel meg.[6] Bár a szövegnek valóban vannak caesari elemei, a *Tabula Heracleensis* és a *Lex Iulia Municipalis* megfeleltetésének az újabb szakirodalomban egyre kevesebb híve van.

Az egységesség hiánya mellett számos problémát vet fel a *professió*król szóló rész, hiszen csak a *professió*k technikai lebonyolításának leírása maradt ránk, a *professió*k pontos mibenlétéé nem, és ezt a kérdést még nem sikerült megnyugtatóan tisztázni. Nem tudjuk ugyanis, hogy a *professio* milyen célt szolgált, vagyoni és/vagy polgárjogi jellegű nyilatkozat volt-e, és milyen kapcsolatban áll a gabonaosztással. A kérdés bonyolultságát jól jelzi Dirksen konjektúrája, amely alapján a szöveg éppen az ellenkezőjét jelentené a hagyományozódott változatnak (17–18.sorok): „azoknak, akinek a neve ... az archívumban és az *album*ban <nem> szerepel, ne adjon gabonát..."[7] Legújabban Adalberto Giovannini foglalkozott a kérdéssel, aki szintén a *professió*k és a gabonaosztás közti kapcsolatra mutat rá, összekapcsolva ezeket a caesari reformokkal.[8]

Ahogy a szöveg tartalmi szempontból nem egységes, úgy a datálás tekintetében sem az. Nem lehet a törvényt teljes bizonyossággal egy adott évre datálni, bár voltak kísérletek erre vonatkozóan is.[9] A datálás vizsgálatakor a legjobbnak látszik a szöveg részeit elválasztva kezelni, ez alapján azt mondhatjuk, hogy szöveg minden eleme Caesar-kori a mai formájában, a *Tabula Heracleensis* végleges megalkotásának legvalószínűbb időpontjának valóban Kr. e. 45 tűnik.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a *Tabula Heracleensis* keltezési és értelmezési nehézségei ellenére az egyik legfontosabb dokumentumunk a köztársaságkori Róma – különösen municipális – törvényhozására vonatkozóan.

---

[6] Például a következő felirat alapján: CIL V. 2864 = ILS 5406 (Patavium): „*M. Iunius Silanus quattuorvir aediliciae potestatis e lege Iulia municipali...*" (M. Iunius Silanus a *Iulius*i városi törvény alapján *aedilis*i hatalommal rendelkező *quattuorvir* ...).

[7] „*... nei quo<oi> eorum quorum nomina ... in tabula in albo proposita <non> erunt, frumentum dato...*"

[8] GIOVANNINI, A.: Die Tabula Heracleensis: Neue Interpretationen und Perspektiven. Teil I.: Die frumentationes. *Chiron* 34 (2004) 187–204.

[9] Lásd pl. Martin Mueller tanulmányát, amely nyelvészeti érvek alapján Kr. e. 45/44-re teszi a *Tabula Heracleensis* keletkezési dátumát, MUELLER, M. E.: The Date of the *TABULA HERACLEENSIS*. *The Classical Journal* 60 (1964–1965) 256–258.

FORDÍTÁS

Akinek a *consul* előtt e törvény alapján nyilatkozatot[10] *(profiterei)* kell tenni, ha ő, amikor neki nyilatkozatot kell tenni, nem lesz Rómában, akkor az, aki az ő ügyeit intézi, minden olyan dologról, amelyről annak, akinek az ügyeit intézi, ha Rómában lenne, e törvény alapján nyilatkozatot kellene tenni, ugyanúgy és ugyanazokon a napokon a *consul* előtt tegyen nyilatkozatot.

4 Akinek a *consul* előtt e törvény alapján nyilatkozatot kell tenni, ha ő gyámfiú vagy gyámleány, akkor az, aki ennek a gyámfiúnak vagy gyámleánynak a *tutor*a[11] lesz, ugyanúgy, ugyanazokról a dolgokról, és ugyanazokon a napokon tegyen nyilatkozatot a *consul* előtt, ahogyan és amely napokon neki (az érintett gyámfiúnak vagy gyámleánynak) kellene nyilatkozatot tenni, ha nem lenne gyámfiú vagy gyámleány.

7 Ha a *consul*, aki előtt e törvény alapján nyilatkozatot kell tenni, nincs Rómában, akkor ő, akinek nyilatkozatot kell tenni, arról, amiről neki nyilatkozatot kell tenni, a *praetor urbanus*nál,[12] vagy ha ő sem lesz Rómában, annál a *praetor*nál, aki az idegenek közt szolgáltat igazságot,[13] tegyen nyilatkozatot, úgy, ahogyan a *consul* előtt kellene e törvény alapján nyilatkozatot tennie, ha Rómában lenne.

10 Ha ezek közül a *consul*ok és *praetor*ok közül, akik előtt e törvény alapján nyilatkozatot kell tenni, egyik sincs Rómában, akkor ő, akinek nyilatkozatot kell tenni, arról, amiről neki nyilatkozatot kell tenni, a néptribunusnál tegyen nyilatkozatot, úgy, ahogyan a *consul*nál, a *praetor urbanus*nál, vagy annál a *praetor*nál, aki az idegenek között szolgáltat igazságot, kellene nyilatkozatot tenni, ha ezek Rómában lennének.

13 Amiről bárkinek e törvény alapján nyilatkozatot kell tenni, azt ő, aki előtt ez a nyilatkozattétel lesz, valamint annak a nevét, aki a nyilatkozatot teszi, és

---

[10] A *professió*k értelmezési nehézségeiről l. a Bevezetést.

[11] A *tutor* a. m. gyám, aki csak római polgárjoggal rendelkező, 25 év feletti férfi (kiv. katonák) lehetett, nőknek nem volt engedélyezve, mert a gyámság férfiúi feladat volt *(munus masculorum, munus virile)*. Kr. u. 390-től anyák és nagyanyák is lehettek saját fiaik és unokáik *tutor*ai, ha ünnepélyesen megfogadták, hogy nem mennek többször férjhez és özvegyek maradnak és más legitim gyám nincsen. A gyám feladata elsősorban a vagyonkezelés volt.

[12] A *praetor urbanus* tisztségét Kr. e. 367-ben hozták létre. Feladatuk a városi rend fenntartása, illetve ezen belül a polgári és büntetőjogi ügyekben való bíráskodás volt. Távollétében helyettesíthette a *consul*t.

[13] A *praetor peregrinus* tisztséget Kr. e. 242-ben állították fel, aki a külföldiekkel kapcsolatos peres ügyeket felügyelte.

mindazt, amiről a nyilatkozatot teszi, és azt, hogy mely napon tette ezt a nyilatkozatot, írassa be a közös archívumba,[14] és ugyanezen dolgoknak, amelyeket így az archívumba beírtak, az *album*ba[15] való felírásáról is gondoskodjon, és ezt az *album*ot a *forum*on, amikor a népnek gabonát osztanak, ott, ahol a népnek gabonát osztanak, minden nap, a nap nagyobb részében tartsa kifüggesztve olyan helyen, hogy a földről (nézve) megfelelően el lehessen olvasni.

17 Bárki, aki a népnek gabonát fog osztani, vagy az osztásról gondoskodni fog, az azoknak, akiknek a neve e törvény alapján a *consul*nál, a *praetor*nál vagy a néptribunusnál az archívumban és az *album*ban szerepel,[16] ne adjon gabonát és ne parancsolja meg, hogy adjanak, és ne is hagyja, hogy adjanak. Ha bárki ezekkel szemben nekik gabonát ad, az egy véka búza után 50.000 *sestertius*t fizessen a népnek büntetésként, és arról a pénzről, aki akarja, annak keresethez való joga legyen.

20 Amely utak Róma városában, vagy Róma városának egy római mérföldes körzetében vannak és amelyek mentén végig (*continente*) laknak, azok közül az utak közül akinek az épülete (háza) előtt lesz valamelyik, azt az utat a (háztulajdonos) annak az *aedilis*nek a felügyelete alatt tartsa karban, akinek a város azon részének (felügyelete) jutott e törvény alapján; ez az *aedilis* gondoskodjon róla, hogy akiknek az épülete előtt lesznek azok az utak, azok mindannyian azt az utat, amelyet kinek-kinek e törvény alapján karban kell tartania, az ő (ti. az *aedilis*) felügyelete alatt (*arbitratu*) tartsák karban, nehogy azon a helyen megálljon a víz, és így a nép kevésbé megfelelően használhassa azt az utat.

24 Az *aedilis curulis*ek[17] és az *aedilis plebis*ek,[18] akik most vannak, <a törvény kibocsátása után öt napon belül>, és akik ezen törvény után megválasztatnak és ebbe a hivatalba be lesznek iktatva, ők a beiktatásukat megelőző öt napon

---

[14] A *tabulae publicae*t a helyi közigazgatásban használták és részben ezeken őrizték a *magistratus*ok hivatali tevékenységének feljegyzéseit. A *magistratus* hivatali idejének lejárta után ezeket átvitték a kincstárba *(aerarium populi Romani)*.

[15] Az *album* egy fehérre festett tábla, ami közterületen volt kitéve minden ember számára hozzáférhetően, és a *magistratus*ok közleményei voltak ráírva.

[16] Dirksen konjektúrájáról lásd a bevezetőt.

[17] Az *aedilis curulis*ek tisztsége Kr. e. 367 körül jött létre, a *comitia tributa* (*tribus*onként összehívott népgyűlés) választotta őket, nem csak a *plebeius*ok közül, funkciói az *aedilis plebis* funkcióihoz volt hasonló.

[18] Az *aedilis plebis*ek eredetileg a *plebeius*ok azon képviselői voltak, akiknek Kr. e. 493-tól a gondjára, adminisztrációjára bízták a *plebs* kultuszhelyeit (pl. *Ceres*-szentély az Aventinuson). Ez a templommal kapcsolatban egyfajta jogszolgáltatás alapja lett, majd felügyelték a szomszédos piacot is. A *plebs* népgyűlése választotta őket a *plebeius*ok közül.

belül, amikor erre a hivatalra lesznek jelölve, egyezzenek meg egymás között, és sorsolják ki, hogy a város egyes részeiben melyikük gondoskodjon a Róma városában és Róma városának egy római mérföldes körzetén belül található közutak helyreállításáról és lekövezéséről, és (melyiküknek) legyen gondja ezekre. Azokon a helyeken, amelyek abban a részben lesznek, amely rész e törvény alapján az egyes *aedilis*eknek jut, ugyanaz az *aedilis* gondoskodjon az utak felújításáról és karbantartásáról, ahogy az e törvény alapján szükséges és szükséges lesz.

29 Amely út egy szentély és magánház, illetve középület vagy közterület és magánház között van vagy lesz, annak az útnak az egyik felének a karbantartását adja bérbe az az *aedilis*, akinek a város azon része jutott, amely részben az a szentély vagy középület vagy közterület lesz.

32 Mindenkinek a saját háza előtt levő közutat e törvény alapján karban kell tartani. Ha valaki azt az utat nem tartja karban annak az *aedilis*nek a felügyelete alatt, akinek a felügyelete alatt kell, akkor annak az útnak a karbantartását az az *aedilis*, akinek a felügyelete alatt karban kell tartani, adja bérbe. Ez az *aedilis*, nem kevesebb, mint tíz nappal azelőtt, hogy bérbe adná, a *forum*on a *tribunal*ja[19] előtt tartsa kiírva, hogy melyik út karbantartását és mely napon adja majd bérbe, és hogy kiknek a háza előtt van az az út. Azoknak, akiknek a háza előtt lesz ez az út, vagy a *procurator*aiknak[20] az ő házukban jelentse, hogy azt az utat bérbe adja, és hogy mely napon fogja bérbe adni. Ezt a bérbeadást pedig nyilvánosan folytassa le (ti. az *aedilis*) a *forum*on a *quaestor urbanus*[21] segítségével, vagy annak a segítségével, aki a kincstár élén áll. A *quaestor urbanus* vagy az, aki a kincstár élén áll, gondoskodjon arról, hogy amennyi pénzért azt az utat (az *aedilis*) bérbe adta, akkora összeggel – részarányosan az épület előtt található út hosszával és szélességével – írja be azt, vagy azokat, akiknek a háza előtt az út van, a nyilvános adóslistára. A *quaestor* ezt az összeget rosszindulatú csalás nélkül fizettesse ki azzal vagy azokkal (akiknek a háza előtt az út van), annak a javára, aki az út karbantartását bérbe vette. Ha az, akinek fizetnie kell, ezt a pénzt az azt követő harminc napon belül, hogy saját maga vagy *procurator*a megtudta, hogy fizetni kell, annak, akinek ezzel az összeggel tartozik, nem fizeti ki és nem tesz eleget kötelességének, akkor azt a

---

[19] *Tribunal*nak nevezzük a különböző *magistratus*ok szabadtéren található emelvényét, ahol a *magistratus*ok *pro tribunali* döntöttek bizonyos kérdésekben (javak birtoklása, jogokba való visszaállítás, gyámkijelölés, adoptálás, rabszolgák felszabadítása).

[20] *Procurator est qui aliena negotia mandatu domini administrat.* (Ulp. Dig. 3.3.1.) – Azt a személyt nevezzük *procurator*nak, aki más ügyeit intézi a tulajdonos megbízásából.

[21] A *quaestor urbanus* hasonló feladatot látott el Rómában, mint a *quaestor aerarii*, vagyis a kincstár és a pénzügyek felügyeletét látták el.

pénzösszeget köteles kifizetni, amivel tartozik és még annak a felét annak, akinek tartozik, és ebben az ügyben az, aki elé ez az ügy kerül, úgy nevezzen ki bírót és adjon keresetet, ahogyan kölcsönzött pénzösszeg ügyében kell bírót kinevezni és keresetet adni.

46 Annak az útnak a karbantartását, amelynek karbantartását bérbe kell adni, az az *aedilis*, akinek ezt az utat karbantartásra bérbe kell adni, a *quaestor urbanus* segítségével, vagy annak a segítségével, aki a kincstár élén áll, adja bérbe úgy, hogy aki annak az útnak a karbantartását bérbe veszi, annak a felügyelete alatt tartsa karban az utat, aki azon út karbantartásának a bérbeadásáról gondoskodott. Amennyi pénzért az út karbantartása bérbe lett adva, annyit adjon a *quaestor urbanus*, vagy az, aki a kincstár élén áll annak a bérbevevőnek, akinek a bérleti szerződés[22] alapján adnia kell, vagy az ő örökösének.

50 Semmi olyanról nem rendelkezik e törvény, ami meggátolná azt, hogy az *aedilis*ek, a városban levő utak tisztántartásával megbízott *quattuorvir*ek, a város egy római mérföldes körzetében levő utak tisztántartásával megbízott *duumvir*ek, bárkik is lesznek, a közutak tisztántartásáról gondoskodjanak és erre meglegyen a hatalmuk, ahogyan a törvények, a néphatározatok és a *senatus consultum*ok alapján szükséges és szükséges lesz.

53 Akinek a háza előtti <köz>területen gyalogút lesz, ő azt a gyalogutat az előtt a ház előtt végig lekövezni köteles ép, egymáshoz szorosan illeszkedő kövekkel annak az *aedilis*nek a felügyelete alatt, akinek a feladata abban a városrészben az utakról való gondoskodás.

56 Azokon az utakon Róma városában, amelyek azokon a helyeken belül vannak, lesznek, ahol folyamatosan laknak, a következő január elseje után ne vezessen senki szekeret napközben, napkelte után vagy a nap tizedik órája[23] előtt, kivéve a halhatatlan istenek szentélyeinek megépítése céljából, vagy ha közmunkák miatt valamit odavinni vagy elszállítani szükséges, vagy pedig amit a városból vagy azokról a helyekről, amelyek államilag lebontásra ítéltettek, államilag elszállítani szükséges, és ezen okok miatt a szekereket e törvény alapján meghatározott emberek, meghatározott okokból vezethetik.

62 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy azok a szekerek napközben járhassanak a városban, amelyekkel bizonyos napokon a Vesta-szüzeknek, a *rex sacrorum*nak[24], a *flamen*eknek[25] közlekedni szükséges a

---

[22] A *lex locationis* a bérletnél a bérlő magatartását megszabó bérbeadói előírás.

[23] A rómaiak a nappalt 12 részre osztották és napkeltétől számították. Ha a nap hat óra körül kelt, akkor a nap tizedik órája körülbelül délután négy órát jelentett.

[24] A *rex sacrorum* római pap, aki a hagyomány szerint a köztársaság idején a korábbi király vallási feladatait látta el. A *rex sacrorum*nak *patricius*nak kellett lennie, s életfogytig tagja volt a *pontifex*ek *collegium*ának a *pontifex maximus*nak való alárен-

városban a római nép állami szertartásainak céljából; vagy amely szekereket diadalmenet okából azon a napon, amelyen valaki *triumphus*t fog tartani, vezetni szükséges; vagy amely szekereket az állami játékok céljából, amelyek Róma <városában> vagy Róma városának egy római mérföldes körzetében lesznek, vezetni szükséges; vagy amelyeket a cirkuszi játékokon a díszfelvonulás miatt vezetni szükséges.

66 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy azok a szekerek, amelyeket éjjel vezetnek a városba, üresen vagy a szemét kihordása céljából napfelkelte után, a nap tizedik órájáig Róma városában és Róma egy római mérföldes körzetében legyenek ökrökkel vagy egyéb igásállatokkal.

68 Amely közterületek vagy nyilvános oszlopcsarnokok Róma városában vagy Róma városának egy római mérföldes körzetében vannak vagy lesznek, és amely helyeknek és amely oszlopcsarnokoknak a felügyelete a törvények alapján az *aedilis*eknek illetve azoknak a hivatalnokoknak a feladata, akik a római (és Róma egy római mérföldes körzetében lévő) utak és közterületek tisztán tartásáért felelnek, azokon a helyeken vagy azokban az oszlopcsarnokokban senki se építsen fel vagy be semmit, és ne foglalja el azokat a helyeket vagy oszlopcsarnokokat, e területek közül egyet se kerítsen vagy zárjon el senki, hogy ezáltal ne tudja a nép azokat a helyeket és oszlopcsarnokokat használni, és ezek ne álljanak nyitva számára (ti. a nép számára), hacsak a törvények, néphatározatok vagy *senatus consultum*ok alapján ez neki megengedett és engedélyezett.

73 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy (a bérbevevő személyek) azokat a helyeket – amely helyekről a bérleti szerződés, amelyet a *censor* vagy más *magistratus* kötött az állami bevételek *(vectigal)*[26] és közmunkák *(ultro tributum)*[27] használatáról és felügyeletéről, biztosította, hogy azok, akik e helyek használatát vagy felügyeletét megszerezték, használják vagy felügyeljék – használják úgy, ahogyan közülük ki-ki a bérleti szerződés alapján ezeket a helyeket használhatja.

---

deltségben. A kései köztársaság idején minden hónap kezdetén és meghatározott napokon mutatott be áldozatokat.

[25] Római papok, akik egy-egy isten kultuszának szolgálatát látták el.

[26] A *vectigal* általános elnevezése minden fajta állami jövedelemnek. Ilyenek például a különböző bérletek: az *ager publicus*, legelők, erdők, sóbányák, tavak és folyók stb. használatáért időszakosan fizetett bérleti díjak és mindenféle adófajta, vámok, amelyeket az adóbérlők (*publicanus*ok, róluk bővebben l. ÜRÖGDI GY.: A publicanusok. *Antik Tanulmányok* 15 (1968) 101–109.) gyüjtötték be, akár természetben, akár pénzben fizették ki.

[27] Az *ultro tributa* állami közmunkákat jelöl (pl. építkezések), amellyel államilag bízták meg azt a vállalkozót, aki a legalacsonyabb árért vállalta el a munkát.

77 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy bárki, aki ünnepi játékokat fog rendezni Róma <városában> vagy Róma városának egy római mérföldes körzetében, ezen ünnepi játékok miatt színpadot, faemelvényt és minden mást, amire ezeknél a játékoknál szükség lesz, a közterületen felállíthasson azokon a napokon, amikor a játékokat rendezni fogja, és a közterületet használhassa.

80 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy azok az írnokok, akik a *magistratus*ok rendelkezésére fognak állni, használhassák a közterületeket ott, ahol azoknak, akiknek közülük ki-ki a rendelkezésére áll, joguk lesz (a közterületet használni).

82 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy az állami rabszolgák használhassák azokat a helyeket, amely helyeket számukra a *censor* osztott ki lakóhely és használat céljából.

***[28]

83 Bárki, aki a római polgárok *municipium*aiban,[29] *colonia*iban,[30] *praefectura*iban,[31] *forum*ain[32] és *conciliabulum*ain[33] *duumvir*ként vagy *quattuorvir*ként

---

[28] A 83. sorral kezdődnek a különböző településtípusok *magistratus*airól szóló passzusok, amelyek tematikájukban teljesen eltérnek az eddig tárgyaltaktól.

[29] A *municipium* a. m. város. A *municipium*ok megtarthatták a területük feletti önkormányzat jogát. Ennek megfelelően saját *magistratus*aik (pl. *duoviri, aediles*) és tanácsuk (*ordo decurionum*) volt, saját *comitia*jukon önálló törvényeket hoztak. A *municipium*ok nagy része később megszerezte a teljes polgárjogot és *colonia* rangjára emelkedett.

[30] A *colonia*, a *municipium*hoz hasonlóan, teljes autonómiával rendelkező római polgárközösséget jelölt. A *municipium*hoz képest az volt a különbség, hogy a *colonia* a római polgárközösségből kibocsátott, és az *ager Romanus*on, Róma városától távol telepített, nagyjából római mintára megszervezett kisközösséget jelentette, melynek tagjai részbeni önállóvá válásuk ellenére továbbra is részei maradtak a nagyobb egésznek, a teljes római polgárközösségnek, s az alapításkor létrehozott helyi önkormányzat mellett a Róma városi állami intézmények számukra egyfajta szoros felettes hatóságot jelentettek. Mellettük léteztek latin *colonia*k is. Később a római *colonia*k átvették a latin *colonia*k szerepét és szervezetét, a *municipium*okhoz hasonló *magistratus*okkal és tanácscsal *(ordo decurionum)* illetve *comitia*val rendelkeztek.

[31] Olyan alacsonyabb jogállású római település, amely saját alkotmánnyal rendelkezett, saját maga által választott *magistratus*ai, helyi *senatus*a volt és az *ordo decurionum* is megtalálható volt ezeken a településeken. Csak a szavazati jog *(ius suffragii)* hiányzott. Az igazságszolgáltatást a római *praetor* helyettese, a *praefectus iure dicundo* látta el.

[32] A *forum* piactartás jogával ellátott település, amely a nagy utakhoz csatlakozott, de rendelkezett saját *aedes publicae*val, a közigazgatást a helyi *magistratus*ok és az *ordo decurionum* látta el, bíráskodási joggal nem rendelkezett. Később a birodalom vá-

vagy más néven fog hivatalt viselni és hatalmat kapni azoknak a szavazata alapján, akik ugyanannak a *municipium*nak, *coloniá*nak, *praefecturá*nak, *forum*nak vagy *conciliabulum*nak lakói: nehogy valaki közülük valakit ugyanabban a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on és *conciliabulum*ban a *senatus*ba vagy az összeírt *decuriók* közé válasszon, nehogy a helyére pótlólag válasszon vagy hozzáválasszon, és ne gondoskodjon a felolvasásáról sem, csak meghaltnak, elítéltnek, vagy annak a helyére, aki bevallja, hogy ő ott nem lehet *senator*, sem összeírt *decurio*.

89 Bárki, aki 30 évesnél fiatalabb, a következő utáni január *kalendae*ja[34] után[35] ne pályázzon és ne viseljen *duumviri*, *quattuorviri* és semmilyen más hivatalt a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban: kivéve ha 3 évet lovaskatonaként, vagy 6 évet gyalogoskatonaként szolgált *legió*ban – egy szolgálati évnek számít, ha valaki az év nagyobb részét leszolgálta a táborban vagy a *provinciá*ban, vagy ha két félévet, amelyet neki szolgálnia kellett, szolgált le, amennyiben neki azt a törvények vagy néphatározatok alapján kell így beszámítani; vagy ha neki mentessége lesz a katonai szolgálat alól törvények, néphatározatok alapján vagy szövetségi szerződés alapján, amiért nem kell, hogy akarata ellen szolgáljon; és senki, aki közülük *praeco*,[36] *dissignator*[37] vagy temetési vállalkozó[38] tisztjét fogja betölteni, és amíg valamelyiket ezek közül csinálni fogja, addig a *municipium*ban, *coloniá*ban és *praefecturá*ban ne pályázzon, és ne viseljen *duumviri*, *quattuorviri* és semmilyen más hivatalt, ne válasszák meg ott *senator*nak, sem pedig összeírt *decurió*nak, és véleményt se nyilvánítson. Ha bárki közülük a fentiekkel ellentétesen cselekszik, az 50.000 *sestertius*t fizessen a népnek büntetésként, és arról a pénzről, aki akarja, annak keresethez való joga legyen.

98 Bárki, aki a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban a következő július *kalendae*ja után népgyűlést *(comitia)* fog tartani a *duumvir*ek, *quattuorvir*ek vagy más hivatalnokok választása vagy pótlólagos választása céljából, az sen-

---

rosiasodásával a *forum*ok *municipium*okká vagy *coloniá*kká váltak.

[33] A *conciliabulum* szinte a *forum* szinonimájaként érthető, ugyanazokkal a jogokkal rendelkezett.

[34] A *kalendae* a hónap első napja.

[35] E rendelkezésnek az a célja, hogy a már megválasztott, tehát a következő január elsején hivatalba lépőkkel még ne legyen gond, ha esetleg valaki közülük nem felelne meg e feltételeknek, de utána már nem is lehet megválasztani, sem hivatalba léptetni azokat, akiket ez a rendelkezés kizár.

[36] A. m. kikiáltó.

[37] A. m. temetési vállalkozó vagy gladiátorjátékok szervezője.

[38] Az itt felsorolt három foglalkozás becstelennek számított.

kit, aki 30 évesnél fiatalabb, ne hirdessen ki, és ne is parancsolja meg hogy kihirdessék, hogy ő *duumviri*, *quattuorviri* vagy egyéb tisztséget nyert; kivéve ha 3 évet lovaskatonaként, vagy 6 évet gyalogoskatonaként szolgált *legió*ban – egy szolgálati évnek számít, ha valaki az év nagyobb részét leszolgálta a táborban vagy a *provincia*ban, vagy ha két félévet, amelyet neki szolgálnia kellett, szolgált le, amennyiben neki azt a törvények vagy néphatározatok alapján kell így beszámítani; vagy ha neki mentessége lesz a katonai szolgálat alól törvények, néphatározatok alapján vagy szövetségi szerződés alapján, amiért nem kell, hogy akarata ellen szolgáljon; és senkit, aki közülük *praeco*, *dissignator* vagy temetési vállalkozó tisztjét fogja betölteni, és amíg valamelyiket ezek közül csinálni fogja, addig ne hirdessen ki (ti. a tisztségviselő) és ne is parancsolja meg hogy kihirdessék, hogy ő *duumviri*, *quattuorviri* vagy egyéb tisztséget nyert, ne válassza be a *senatus*ba vagy az összeírt *decuriók* közé, ne válassza be őt pótlólag vagy kiegészítésül, ne kérje ki a véleményét és ne engedje meg, hogy véleményt mondjon vagy szavazzon szándékos és rosszindulatú csalással. Aki ezzel szemben cselekszik, az 50.000 *sestertius*t fizessen a népnek büntetésként, és arról a pénzről, aki akarja, annak keresethez való joga legyen.

108 Amilyen *municipium*ai, *coloniái*, *praefecturái*, *forum*ai és *conciliabulum*ai vannak vagy lesznek a római polgároknak, nehogy ezek közül (ti. a települések közül) valamely *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban a *senatus*ba vagy az összeírt *decuriók* közé tartozzon, és véleményt nyilvánítson és szavazzon ott, abban rendben az, aki saját kezűleg elkövetett lopás vádjával lett vagy lesz elítélve; vagy akit zálogadási, társasági kereseti, gyámsági, megbízási vagy *iniuria*[39] miatti perben vagy rosszindulatú csalás miatt lett vagy lesz elítélve; vagy aki a *Lex Laetoria*[40] miatt lett vagy lesz elítélve azért, mert az ellen a törvény ellen cselekedett; vagy aki elszegődik abból a célból, hogy gladiátorként harcoljon; vagy aki a per *in iure*[41] sza-

[39] Jogtalan cselekedet, törvénytelenség. Általánosságban minden olyan cselekedet *iniuria*, amely *non iure* (nem jogszerűen) és a törvény ellen történt. Továbbá *iniuria* minden olyan egyéni bűncselekmény, amely ellen csak a jogaiban és (vagy) javaiban megsértett ember tehetett feljelentést.

[40] A *Lex (P)Laetoria de minoribus* Kr. e. 192/1-ben hozott törvény a 25 éven aluli fiatalok *(minores)* védelmében, akiket valamilyen ügylet folytán becsaptak.

[41] A római jogban a pereskedés két szakaszból állt: az első az *in iure* szakasz, a második pedig az *apud iudicem* szakasz. Az *in iure* szakaszban a jogvita személyi és tárgyi feltételeit tisztázták az igazságszolgáltatást gyakorló *magistratus* előtt, hogy ti. kik a felek, mi a per tárgya.

kaszában hamisan esküszik vagy fog esküdni, vagy *bona copiára*[42] esküdött vagy fog esküdni; vagy aki kezeseivel és hitelezőivel tudatta vagy tudatni fogja, hogy a teljes összeget nem tudja kifizetni, vagy megegyezett velük, vagy meg fog egyezni, hogy nem tudja a teljes összeget kifizetni; vagy aki helyett (valaki más) fizette ki és térítette meg a tartozást; vagy akinek a javait, annak az *edictum*a alapján, aki az igazságszolgáltatás élén állt vagy fog állni – kivéve ha akkor gyámolt volt, vagy az állam érdekében volt távol, és nem rosszindulatú csalással intézte, hogy akkor az állam érdekében távol legyen – elárverezték; vagy aki Rómában büntetőperben lett vagy lesz elítélve, éppen ezért neki *Italiá*ban tartózkodni nem megengedett és jogaiban nem lett vagy lesz teljesen visszaállítva;[43] vagy aki abban a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban, ahol lakik, büntetőperben lett vagy lesz elítélve; vagy akit azért ítéltek el, mert hamis vád vagy *praevaricatio*[44] miatt pereskedett; vagy aki becstelenség miatt a hadseregben elvesztette a rangját vagy el fogja veszteni; vagy akinek az *imperator* megparancsolta vagy meg fogja parancsolni, hogy becstelenség vádja miatt hagyja el a hadsereget; vagy aki római polgár fejének átadása miatt pénzt vagy másféle jutalmat kapott vagy fog kapni; vagy aki a testével keresi vagy fogja keresni a jövedelmét; vagy aki vívómesterséget vagy színészmesterséget üzött vagy fog üzni; vagy aki kerítői mesterséget üzött vagy fog üzni. Aki ezekkel szemben a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban a *senatus*ban, az összeírt *decuriók* között lesz vagy véleményt fog mondani, az 50.000 *sestertius*t fizessen a népnek büntetésként, és arról a pénzről, aki akarja, annak keresethez való joga legyen.

126 Akinek e törvény alapján a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban nem lesz megengedve, hogy *senator* vagy

---

[42] A *bonam copiam iurare* egy eléggé homályos jogi kifejezés, ami a *Lex Poetilia Papiriá*val kapcsolatban jelenik meg, és az adós esküjével kapcsolható össze, nyilvánvalóan az ő pénzügyi helyzetére vonatkozóan, hogy nem tudja kifizetni az adósságát.

[43] Az *in integrum restitutio* olyan méltányosságon alapuló, csak kivételesen alkalmazható, kisegítő jogsegély volt, amely az előző állapot visszaállítását eredményezte. E jogsegélynek a sérelmet szenvedett fél kérelmére és csak akkor volt helye, ha más jogsegély lehetősége nem forgott fenn, továbbá ha e rendkívüli beavatkozást különösen nyomós ok indokolta, pl. az, hogy a 25. évét be nem töltött serdült (*minor*) az általa kötött szerződésből kifolyólag károsodott, vagy az, hogy valakit megtévesztéssel vettek rá illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítettek arra, hogy egy szerződést megkössön és teljesítsen.

[44] A *praevaricatio* a vádló és a vádlott közötti összejátszás, hogy később a vádlottat felmentsék. Hogyha a vádló bűnössége bebizonyosodott, akkor őt szigorúan megbüntették.

összeírt *decurio* legyen, illetve, hogy ebben a rendben véleményt nyilvánítson, annak az, aki abban a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban *senatus*t (*senatus*i gyűlést) vagy az összeírt *decuriók* gyűlését fogja tartani, ne parancsolja meg szándékos és rosszindulatú csalással, hogy a *senatus*ba, az összeírt *decuriók* közé menjen, és ott ne is kérje ki a véleményét, és ne is parancsolja meg, hogy véleményt mondjon szándékos és rosszindulatú csalással; és az se, aki ebben a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban azoknak (ti. a település lakosainak) a szavazata alapján a legnagyobb hatalmat fogja birtokolni, ne hagyja szándékos és rosszindulatú csalással, hogy az (ti. aki nem lehet *senator* vagy *decurio*) ott a *senatus*ba és az összeírt *decuriók* közé menjen és az ő soraikba tartozzon, és hogy ott véleményt mondjon, és senki se engedje, hogy a választásokon induljon, és ha mégis megválasztanák, ne hirdesse ki, hogy megválasztották; és az se, akinek ott hivatala vagy hatalma lesz, ne hagyja szándékos és rosszindulatú csalással, hogy a *senatus*szal és az összeírt *decuriók*kal ünnepi játékokat nézzen vagy állami lakomákon vegyen részt.

135 Akiknek e törvény alapján a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban nem lesz megengedve, hogy a *senatus*ba és az összeírt *decuriók* közé tartozzanak, azok közül senki a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban, *forum*on vagy *conciliabulum*ban a *duumviri, quattuorviri* vagy bármi más olyan tisztségre, amely tisztségből ebbe a rendbe eljuthat, se pályázhasson és ilyen tisztséget ne is kapjon. Senki se ülhessen közülük a *senator*ok és az összeírt *decuriók* helyén az ünnepi játékokon, amikor gladiátorok harcolnak, és ne is nézhesse onnan; és ne vehessen részt állami lakomán. Az se, akit e törvény ellenére megválasztottak és kihirdettek, ott ne legyen se *duumvir,* se *quattuorvir*, és ne viselhessen hivatalt és ne legyen hatalma se. Aki ezzel szemben cselekszik, az 50.000 *sestertius*t fizessen a népnek büntetésként, és arról a pénzről, aki akarja, annak keresethez való joga legyen.

142 Amely *municipium*ai, *coloniái, praefecturái* vannak vagy lesznek a római polgároknak *Italiá*ban, aki azokban a *municipium*okban, *coloniá*kban, *praefecturá*kban a legfőbb hivatalt viseli vagy a legnagyobb hatalmat birtokolja akkor, amikor a *censor* vagy más hivatalnok Rómában *census*t végez, az azt követő hatvan napon belül, hogy megtudta, hogy Rómában *census* van, tartsa meg saját *municipium*ának, *coloniá*jának, illetve azon római polgároknak, akik abban a *praefecturá*ban lesznek, a *census*át; és tőlük, miután megesküdtek, vegye át a *nomen*jüket, *praenomen*jüket, atyjuk vagy *patronus*uk (nevét), *tribus*ukat, *cognomen*jüket, életkorukat, és a *census* azon szabályozásának megfelelő vagyonnyilatkozatukat, amely (szabályzatot) Rómában az tesz közzé, aki akkor a nép *census*át lefolytatja. Gondoskodjon róla, hogy mindezeket az adatokat

saját *municipium*ának jegyzőkönyvébe vezessék be. Ezeket a jegyzékeket *(libri) legatus*ok útján, akiket az összeírt *decuriók* nagy része választott és úgy határozott, hogy őket küldik, küldje azokhoz, akik Rómában a *census*t végzik, akkor, amikor a *census*t végzik. Gondoskodjon arról, hogy azok a *legatus*ok ott legyenek és adják oda a saját *municipium*uknak, *coloniá*juknak és *praefecturá*juknak a jegyzékeit legkésőbb a római *census* végétől visszafelé számított hatvanadik napig. Az a *censor*, vagy ha másik *magistratus* végzi a *census*t (akkor ő), a következő öt napon belül, amikor annak a *municipium*nak, *coloniá*nak, *praefecturá*nak *legatus*ai megérkeznek és átadják a *census* jegyzékeit, azokat vegye át rosszindulatú csalás nélkül; azokból a jegyzékekből, ami bennük foglaltatik, azt vezesse át a jegyzőkönyvekbe, és gondoskodjon róla, hogy ezeket a jegyzőkönyveket ugyanazon a helyen helyezzék el, ahol a többi jegyzőkönyv lesz, amelyekben a nép *census*a lesz.

157 Ez a törvény nem tartalmaz semmi olyat, ami meggátolná, hogy annak a *census*át a *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban végezzék e törvény alapján, akinek több *municipium*ban, *coloniá*ban, *praefecturá*ban van lakóhelye, és Rómában lesz összeírva

159 Akinek törvény vagy néphatározat alapján meg van engedve vagy meg volt engedve, hogy a *municipium fundanum*ban[45] annak a *municipium*nak a törvényeit adja a polgárok számára, ha ő valamit e törvény kibocsátását követő évben, amikor a nép e törvényt megszavazza, azokhoz a törvényekhez hozzáadott, azokat a törvényeket megváltoztatta, kijavította, akkor (ez a kiegészítés) ugyanúgy kötelezze a népet, ahogy köteleznie kellene akkor, ha azok a dolgok általa akkor lettek volna a törvényekhez hozzáadva, megváltoztatva, kijavítva, amikor először adott törvényeket a *municipium* polgárai számára törvény és néphatározat alapján; senki ne kövessen el *intercessió*t,[46] és ne is tegyen semmi olyat, hogy azáltal ezek ne legyenek érvényesek, vagy ne kötelezzék a *municipium fundanum* lakóit, vagy hogy ők ezeknek ne engedelmeskedjenek.

---

[45] A *municipium fundanum* kifejezést többféleképpen próbálták értelmezni, de a kutatás jelen állása szerint nem tudunk róla semmi pontosat. Lehettek olyan települések, amelyek egy vagy több római törvény alapján megkapták a *municipium* státuszt; vagy azokat a településeket nevezték így, amelyeknek Caesar adott latin jogot *Siciliá*ban és *Hispaniá*ban; vagy azok a települések, amelyekben római polgárjoggal nem rendelkező emberek éltek.

[46] Az *intercedere* (közbelép) igéből. A törvénykezésben egy magasabb rendű *magistratus* közbelépését (*vetó*ját) jelenti. Az *intercessio* joga elsőként a néptribunusokat illette meg.

LEX URSONENSIS

(Szabó Ádám Ágoston)

Bevezetés[47]

A *municipium*- és *colonia*alapítások *hispaniai* (és általában *provincia*beli) kezdetei időben a késő köztársaságkorhoz, személy szerint pedig elsősorban Iulius Caesarhoz köthetőek, akinek átfogó jellegű városalapítási tervei voltak a Római Birodalom egész területén (*Asia minor, Achaia, Gallia* stb.). A *hispaniai* tartományok helyzete azért volt különleges, mert a polgárháború idején a területet Caesar ellenfele, Pompeius tartotta birtokában. A *hispaniai Mundá*nál került sor a *pompeianus* ellenállás végső letörésére Kr. e. 45-ben. Ezután vonta be a *dictator* a *provinciát* a városalapítási folyamatba.

A településpolitikai törekvések az Ibériai-félszigeten eredményesnek bizonyultak: számos latin jogú helység jött létre ebben az időszakban, amelyeket jórészt id. Pliniustól ismerünk, pl. *Segida Augurina, Iliturgi Forum Iulium, Osset Iulia Constantia.* Caesar számos települést emelt *municipiumi* rangra, ezek jelentős részének pontos azonosítása azonban nem lehetséges. Jelentős volt a *colonia*alapítások száma is; az a tény, hogy mindenekelőtt a békés déli területeken történtek alapítások, azt mutatja, hogy az átfogó geopolitikai szempontok között elsősorban kereskedelmi lehetőségeket vettek figyelembe. Caesari vagy Caesarra visszamenő városalapítások történtek *Hispania* déli részein, tehát a későbbi *Baeticá*ban is. Közöttük hozták létre *Colonia Genetiva Iulia Urbanorum* más néven *Colonia Ursonensis* települését, amelyet, mint neve is mutatja, Róma városbeli telepesek számára alapítottak A polgárháborúk által megviselt, *Ursó*nak is nevezett várost őslakos alapokon Róma alapította újjá, a római jog teljességének alkalmazásával.[48] A korszakban a *provincia*beli *coloniák* működési alapelveit római törvényekről mintázott törvényszövegek szerint szervezték meg.[49] Így jártak el *Colonia Genetiva Iulia Urbanorum* esetében is, amelyet egy jelentős régészeti felfedezés által ismerünk tényszerűen és behatóbban: megtalálták bronztáblákra vésve a város alapítási törvényét.[50]

---

[47] A bevezető alapja: CRAWFORD, M. H.: Roman Statutes. London 1996, 393–399.

[48] BROUGHTON, T. R. S.: Municipal Institutions in Roman Spain. *Cah. Hist. Mond.* 9 (1965) 129.

[49] BROUGHTON 130.

[50] BÖGLI, H.: Studien zu den Koloniegründungen Caesars. Basel 1966, 12–17.

Az eredeti négy táblát, a c-t két darabban, további 12 töredékkel együtt, a dél-spanyolországi Osuna területén belül találták meg. Ma a Madridi Nemzeti Régészeti Múzeumban őrzik. Az a-tábláról van egy másolat is a baltimore-i John Hopkins Egyetem Régészeti Gyűjteményében, amelyet 1880-ban ajánlottak fel eladásra mint egy másik felirat töredékét. 1999-ben régészeti feltárás közben José Ildefonso Ruiz Cecilia és Álvaro Fernández Flores régészek a törvény további töredékeire találtak rá, amelyek a 13–20. *caput*okból tartalmaznak részleteket.[51] A *Lex Irnitana* felfedezése tovább bővítette ismereteinket a töredékekről, és részben a sorrendjükkel kapcsolatos korábbi feltételezéseken is módosított, ahogy egyes rosszabbul olvasható betűk olvasatán is.

A *Lex Coloniae Genetivae*t más néven *Lex Ursonensis*t hagyományosan egy rosszul megfogalmazott és rosszul megszerkesztett dokumentumnak tartják, és ezt gyakran összefüggésbe hozzák a keletkezésének körülményeivel. A törvény ugyanis a Caesar meggyilkolása utáni időszakban készült, ezért számos feltételezés látott napvilágot mind a tényleges alapító személyével, mind a törvény eredeti- vagy mintaszövegével kapcsolatban, mert a kutatók sok helyen utólagos betoldások, módosítások nyomaira bukkantak. Ezáltal nem zárható ki, hogy Iulius Caesar maga csak egy befejezetlen tervezetet hagyott hátra, amelyet azután Antonius adott és egészített ki.[52] A betűk stílusa bizonyossá teszi, hogy a szöveg a Flavius-korban (Kr. u. 69–96 között) került bevésésre és kifüggesztésre, amikor más városok is hasonlóan cselekedtek.[53] Ez azonban önmagában nem elég ok annak feltételezésére, hogy a szöveget komolyabb mértékben megváltoztatták a két időpont között eltelt évszázad alatt, de valószínűsíthető, hogy a városi hivatalnokok gyakran olvasták a szöveget, még mielőtt azt bevésték volna, és betoldásokat, módosításokat tehettek hozzá.[54] Helyenként a *caput*ok számozása is kérdéses: elképzelhető, hogy utólag adták hozzá a már elkészült szöveghez.[55] (A számokat általában a *caput*ok második sora mellett bal oldalra írták, míg az első sort előlrébb kezdték; de a 98. és a 131. *caput*oknál a sorszám a *caput* utolsó sorának a szövege alatt van).

---

[51] CABALLOS RUFINO, A.: El descubrimiento y la recuperación de la nueva tabla de la Lex coloniae Genetivae Iuliae. El contexto arquelógico. In: CABALLOS RUFINO, A. (ed.): El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana. Sevilla 2006, 35–36.

[52] Vö. DESSAU, H: Zu den spanischen Stadtrechten. *Wiener Studien* 24 (1902) (Dessau) 242–246; FREDERIKSEN, M. W.: The Republican Municipal Laws: Errors and Drafts. *Journal of Roman Studies* 55 (1965) 183–198.

[53] BROUGHTON 136.

[54] DESSAU 243–244.

[55] FREDERIKSEN 192.

Az is megfigyelhető, hogy a 129–131. *caput*okat kisebb betűkkel vésték, egy korábban már kitörölt szöveg helyére. Ennek az az oka, hogy a szöveg vésője eredetileg a 128. *caput* végénél legalább a 130. végének betűit kezdte vésni; valószínűleg azért tévesztett sorokat, mert nem számozta a *caput*okat, ahogy haladt előre. Miután bevéste a 131-est, arra kényszerült, hogy kitörölje azt a 128. utolsó sorával együtt, és bevésse a 129., 130. és 131. *caput*okat a rendelkezésére maradt szűkebb helyre. A korábbi vésetből megmaradtak a nyomai egy „L" betűnek a 130. *caput* hatodik és hetedik sora közt; és egy „A" betűnek a 131. utolsó sorában van egy alárajzolt „farka", amely esetleg egy „Q" betű maradványa lehet. Más, felirattanilag kevésbé valószínű elképzelés szerint a vésnöknek az adott résznél nem állt rendelkezésére a biztos szöveg, ezért annak helyét üresen hagyta, és utólag kellett beírnia.[56]

Mindenesetre van néhány rész a szövegben, amire úgy tekinthetünk, mint amit az eredeti szöveghez utólag adtak hozzá. Erre a legnyilvánvalóbb példa a 127. *caput*, ahol a „*Baeticae praerit*" kifejezést toldották be annak a mondatnak a közepére, hogy „*qui provinc(iarum) Hispaniar(um) ulteriorem optinebit*", így egyszerre anakronizmust és anakoluthont is létrehozva. Az Ibériai-félsziget Caesar idején ugyanis csak két *provinciá*ra volt osztva, név szerint *Hispania Ulterior*ra és *Citerior*ra; Augustus szervezte át ezt a felosztást, létrehozva *Lusitaniát*, *Hispania Tarraconensis*t és *Baeticát*, amelyet az előbbitől az Anas folyó (a mai Guadiana) választott el, az utóbbitól pedig egy határvonal, amely az Anastól a Charidemus-hegységig húzódott.

Maga a szöveg megszerkesztése is meglehetősen gondatlan volt. A leírt intézkedéseket és határozatokat más ránk maradt városi törvények is tartalmazzák némileg eltérő megfogalmazással, ami arra utal, hogy voltak bizonyos állandó motívumok, szófordulatok, amelyeket más, már meglévő városi törvények szövegeiből merítettek, a helyi viszonyoknak megfelelően módosítva azokat, bár az írnok figyelmetlensége folytán néhol olyan szavak és kifejezések is benne maradtak a szövegben, amelyek az adott városra nem vonatkoznak.[57] A gondatlan szerkesztésre több dolog is utal, amelyek egy része ugyanakkor a megfogalmazás jogi pontosságára való törekvéssel is magyarázhatók:

- szavak, amelyek szigorúan véve szükségtelenek, de amelyek teljesen megfelelnek a római feliratok stílusának, mint a túlzásba vitt „*-que*" ("és"); vagy a második „*ita*" ("így") a 68. *caput*ban stb.
- szavak, amelyek alapjában szükségtelenek, de nyelvtanilag értelmesek, és az őket megelőző rész összegzéseként szolgálnak: „*qui quem eo iu-*

[56] DESSAU 244–245.

[57] FREDERIKSEN 191–192.

dicio ex h(ac) l(ege) condemnarit" (124.: "aki őt ebben az ügyben a törvény alapján megvádolta"), *eae mulieres* (133.: "ezek az asszonyok").

- kifejezések, amelyek feleslegesek, mert egy korábbi kifejezést ismételnek meg, és tévedésből lettek beillesztve, mikor a feliratot megfogalmazták, pl.: „*mag(istratus) petendi c(ausa)*" (132.: "a tisztség elnyerése céljából").
- kifejezések, amelyeket egyéni tévedésekkel, hibákkal lehet magyarázni (olykor a szerkesztő, olykor a vésnök részéről)

Az eredeti szöveg módosításának a gyanúja ellenére meg kell jegyezni, hogy a 81. *caput*ban az eskü a köztársaságkori formát tartalmazza, és nem írták felül a császárok nevével; és hogy a 83. és bármelyik másik *caput*ban a *colonia* első évének első *magistratus*aira való hivatkozás mindenütt ugyanaz maradt. Tehát alapvetően nem változtatták meg a törvény szövegét, csak az időközben bekövetkezett változásokhoz való alkalmazkodás végett a szükséges helyeken kiegészítették, kipótolták azt.

Nehéz eldönteni azt a kérdést is, hogy tulajdonképpen ki számít a *colonia* alapítójának. A szöveg egyértelművé teszi, hogy a legfelsőbb hatalom Caesaré volt (66., 106.); de egyes részletek arra utalnak, hogy valaki más végezte az alapítást, jóllehet az ő nevében, és ugyanez az ember rendelkezett azzal a joggal is, hogy a *colonia patronus*ává váljon, valamint *pontifex*eket és *augur*okat nevezzen ki (66., 97.). Vagyis az alapítás kezdeményezője a *dictator* lehetett, de a konkrét feladat végrehajtását egyik emberére bízta – feltehetően a helytartóra –, aki cserébe befolyást nyert a *colonia* felett.

A szöveg egészében véve koherens és érthető struktúrát alkot; mindenesetre kevesebb nehezen értelmezhető rész, önellentmondás van benne, mint más városi törvényeknél (például a *Tabula Heracleensis* esetében) tapasztalható. Mindenekelőtt célszerű összevetni a *Lex Flavia Municipalis*szal. Ennek a fennmaradt része a *magistratus*ok hatalmának és jogainak a felsorolásával kezdődik, belefoglalva ezeket a törvényhozás szférájába; ezután a *decurió*król ír, majd a választásokra tér ki. Ezeket követi az a téma, amit leginkább közigazgatásnak nevezhetünk, egy szakasz a törvényhozás megszervezéséről, egy *caput* a törvény kifüggesztéséről, és egy járulékos rész a *patronus*ok hatalmáról azon felszabadított rabszolgák felett, akik „*per magistratum*" nyerték el a polgárjogot. Tehát a rendelkezések elsősorban a közigazgatásra és a törvénykezésre vonatkoznak, különös tekintettel a tisztségviselők, a *decurio*tanács és a népgyűlés jogkörére; és ezeket a témákat az egyes konkrét városok törvényei-

ben is felfedezhetjük.[58] A hiányzó kategóriák valószínűleg a törvény elején lehetettek.

A *Lex Coloniae Genetivae Iuliae* ránk maradt része szintén a *magistratus*ok és a *decuriók* megválasztásáról és a polgárok népgyűléséről szóló részekkel kezdődik, majd (41 teljesen elveszett *caput* után) a *manus iniectió*val folytatódik. További két *caput* a *magistratus*ok segédszemélyzetére vonatkozik, majd tisztán vallási tárgyú témákra tér át a 64–72. *caput*okban, amelyet a temetési formák szabályozása egészít ki. Ha a 61. *caput* archaikus eljárása (amely központi fontosságú kérdés, közvetlen átvétel a XII táblás törvényből)[59] egy vallási szabály kikényszerítésével kapcsolatban tűnik fel a szövegben, megkockáztatható az elgondolás, hogy a szöveg megfogalmazója szerint a *magistratus*ok segédszemélyzetének problematikája is ehhez a témához tartozott a *colonia* vallási életében betöltött szerepük miatt.

Természetesen nincs biztos információnk arról, hogy pontosan mi lehetett a szöveg elejéről hiányzó részekben, de valószínű, hogy a *colonia* közigazgatási szervezetének felépítésével, az egyes *magistratus*ok és a *decuriók* megválasztásának további szabályozásával, ezek feladatkörével és a föld tulajdonlásával foglalkozott, és – közvetlenül a 61. *caput*ot megelőzően – hogy miért, mikor történhet *manus iniectio*. Az tisztán látszik, hogy a 75. *caput* után az anyag nagyjából aszerint van megosztva, hogy a szerkesztő leginkább a *decuriók*kal foglalkozott (akiknek választását és tevékenységi körét Rómával ellentétben nem a *mos maiorum*, hanem minden esetben központi utasítás szabályozta),[60] vagy a *magistratus*okkal; és eszerint állította fel a sorrendet. A törvénykezésre vonatkozó anyag nagy része együtt helyezkedik el a töredékes táblán, még ha néhány szerepel máshol is. Amellett is szólnak érvek, hogy a 105. és a 123. *caput*ok mintegy összefoglalják a törvénykezésre vonatkozó részt, és keretet adnak ennek a szakasznak.

Ha a rendszer csak körvonalakban fogadható is el, kézenfekvőnek kínálkozik a magyarázat az egyik legkomolyabb problémára, nevezetesen a *patronus*okra és a vendégbarátokra vonatkozó szabályok megjelenése a 117. és a 130–131. *caput*okban: a szerkesztő az előbbi *caput*ban a *decuriók* hatalmára gondolt, az utóbbi kettőben (más forrásból) a *magistratus*okéra.

Az mindenesetre tisztázott, hogy az e-táblán lévő anyag jelentős része, a 125. *caput*tól kezdve, más forrásból származik, mint az a-c-táblákon lévő:

---

[58] BROUGHTON 471.

[59] FREDERIKSEN 196.

[60] LANGHAMMER, W: Die rechtliche und soziale Stellung der Magistratus Municipales und der Decuriones. Wiesbaden 1973, 44.

- A *magistratus*ok listája úgy van megjelenítve, mint egy éppen kezdődő folyamat, beleértve az *aedilis*t is.
- Míg a 73–75. és a 92–93. *caput*ok a „*petitio, persecutio*" ("követelés és kereset") kifejezést használják, addig a 125–126., 128–132. *caput*ok az „*actio, petitio, persecutio*"-t ("per, követelés és kereset").
- A törvénykezési joggal rendelkező *magistratus*ok listája eredetileg magában foglalja az *interrex*et is, de ez a szó csak a 130. *caput*ban tűnik fel.
- A feleségek témájának feltűnése a 133. *caput*ban egy beilleszthetetlen „kirakódarab".

Természetesen több egybeesés van a mi szövegünk és a *Lex Flavia Municipalis* között is, ezek közül a legfontosabbak:

- 62. *caput*: a *duumvir*ek segédszemélyzete (Lex Flavia 19–20)
- 65, 69.: pénz az áldozatokra (L. F. 77)
- 81.: a *scriba*k esküje (L. F. 26)
- 92.: követség küldése (L. F. "F"–"I")
- 95.: bírósági tárgyalás vezetése (L. F. 89)
- 97., 130.: *patronus*-választás (L. F. 61)
- 101.: hivatalra való alkalmasság (L. F. 54)
- 106.: törvénytelen gyülekezés (L. F. 74)
- 125–127.: ülőhelyek a játékokhoz (L. F. 81)

A szöveg más részei a *decurió*tanács határozatainak érvényességével foglalkoznak, különböző szükséges létszámot szabva meg az egyes ügyekben. Ez azért volt rendkívül fontos, mert gyakorlatilag a *decurió*k tanácsa volt a község legfőbb bírósága és irányító testülete: a tisztviselőknek minden javaslatot, számadást, ítéletet stb. ide kellett benyújtaniuk,[61] és a *decurió*k határozatait minden esetben pontosan végre kellett hajtaniuk.[62] Az üléseken való megjelenés *munus* volt, polgári kötelesség, amelynek a lehetőségek szerint mindig eleget kellett tenni.[63] A határozatképesség feltételei többféleképpen változtak, mind a létszám (az összes tanácstag kétharmada, fele, 40, 30 vagy 20 fő), mind a szükséges többség tekintetében (általában egyszerű többség kellett, de a 130. *caput*ban ez 75%). A létszám esetében a szöveg kétféle módot használ, hogy elmondja lényegében ugyanazt a dolgot, néha a többségi részvétel, néha az 50 fős részvétel kifejezést használva (ellentétben az ebből a szempontból sokkal egységesebb *Lex Flavia*val). Ez a különbség valószínűleg a források eltérése miatt van, ahonnan a *caput*okat másolták. De a szöveg három alkalommal öt-

[61] LANGHAMMER 188.
[62] LANGHAMMER 201.
[63] LANGHAMMER 203.

venfős létszámot határoz meg, kétszer a szöveg korábbi részeinél, és egyszer a 125–134-ig terjedő részben (az *ordo decurionum* valószínűleg 100 tényleges főből állt). Ebből az következne, hogy ahol 40, 30, 20 fős létszámot ír elő, az szándékos meggondolás eredménye. Az egész sablon ellentétben áll a Kr. e. 67 előtti római létszámelőírásokkal és minimális egyezések vannak utána is, egészen Augustus reformjaiig. A szöveg ellentéte a *venafrumi edictum*mal és Ulpianusszal (amelyek kétharmados részvételt írnak elő) megerősíti azt a nézetet, hogy a *Lex Coloniae Genetivae Iuliae* egy Augustus-kor előtti dokumentum, amelyet köztársaságkori anyagok alapján szerkesztettek meg, de egészen Flavius-korabeli bevéséséig kisebb módosításokat és betoldásokat eszközöltek rajta.

FORDÍTÁS

XIII. Akiket *Colonia Genetiva Iuliá*ban *duumvir*ré vagy *praefectus*szá tesznek vagy választanak,[64] azok a *duumvir*ek, mielőtt bármelyikük hivatalba lépne, állítsanak kezeseket és jelöljék ki egy ingatlanjukat zálognak[65] a *duumvir*ek vagy *praefectus*ok előtt, a *decurió*k felügyelete alatt – ha az ügy tárgyalásánál legalább huszonöten jelen vannak –, hogy *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak abból a közpénzéből, amelyet nekik fognak adni és rájuk bíznak, illetve amit majd beszednek és megkapnak,[66] a teljes megmaradt részt az utánuk következő *duumvir*eknek vagy *praefectus*oknak a *decurió*k felügyelete alatt rosszindulatú csalás nélkül át fogják adni és arról azok felügyelete alatt számadást fognak tenni.

XIIII. Aki *Colonia Genetiva Iuliá*ban *decurio*, annak a *colonia* ekével körülszántott területén belül[67] legyen egy legalább 600 tetőfedőtéglás háza, aki pedig csak közönséges lakos és nem *decurio*, annak egy legalább 300 tetőfedőtéglás háza legyen a *colonia* alapításától számított két éven belül.[68]

---

[64] *Facti creatique:* a vezető tisztségviselőket általában választották, de az alapításra való tekintettel az első *duumvir*ek vagy az őket helyettesítő *praefectus*ok kinevezhetők voltak.

[65] A tisztségekre való alkalmassághoz szükséges házméretről l. 14. *caput* (a továbbiakban az egyéb hivatkozás nélkül álló számok a *Lex Ursonensis caput*jait jelölik)

[66] A *duumvir*ek, mint a *colonia* fő tisztségviselői, a pénzügyek kezeléséért kizárólagos felelősséggel tartoztak; l. 65, 69, 70–71.

[67] A város határának ekével való kijelölése az alapítási rítus része volt.

[68] A megfelelő méretű ház birtoklása nemcsak a személy *coloniá*hoz való kötődését támogatta, hanem szükség esetén zálogul is szolgált; l. 91, *Lex Tarentina* 7–14.

XV. *Colonia Iulia curiái*[69] a következők: *Iulia, Asinia, Aurelia, Calpurnia, Martia, Albania, Ilia, Troia, Veneria, Camerina, Tituria, Aemilia, Antonia, Hortensia, Acilia, Fabia, Ersilia, Iunia, Valeria, Caecilia, Scribonia, Licinia, Fulvia, Salutaris*. Akit valamelyik *curiá*ba besoroltak, az a megadott *curiá*ban szavazzon, és senki se szavazzon szándékos és rosszindulatú csalással más *curiá*ban a *coloniá*ban. Ha valaki szándékos és rosszindulatú csalással másik *curiá*ban szavaz, *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak fizessen [...] *sestertius* bírságot, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, keresethez és vádemeléshez való joga legyen ezen törvény értelmében, és a *duumvir*nek az ügyben végrehajtáshoz való joga legyen. Továbbá aki szándékos és rosszindulatú csalással másik *curiá*ban szavazott, a következő öt évben nem szavazhat, és a *colonia* tisztségviselői sem engedhetik szavazni.

XVI. [...] lesz, a lakosokat a lehető legméltányosabban ossza be a *curiá*kba [...] a lakosokat írják be (egy *curiába*), a hivatalban lévő *duumvir*eknek [...] legyen joguk így cselekedni.

XVII. Ha *Colonia Genetiva Iulia* egyik lakosa a *duumvir* elé járul, és [...] bebizonyítja, hogy méltó és alkalmas a *colonia decuriói* közé való felvételre,[70] akkor a *duumvir*, akihez járult, ha a lakos valóban meggyőzte róla, hogy méltó és alkalmas a *colonia decuriói* közé való felvételre, akiről [...] *Colonia Iulia* [*decuriói* közé] sorolja, jegyezze és iktassa be, hogy be legyen sorolva, jegyezve és iktatva [...]

XVIII. Akik *Colonia Iuliá*ban *duumviri* tisztséget töltenek be [...] ahogyan lehetséges, hívjanak össze és szervezzenek népgyűlést a *duumvir*ek és *aedilis*ek választása céljából[71] rosszindulatú csalás nélkül [...] addig tartsák, amíg [...]

---

[69] A római párhuzam pontos megállapítása a *curiá*król szóló ismeretek hiányos volta miatt nem lehetséges; a *coloniá*k rendszerére vonatkozóan a felosztás megfelel az általános gyakorlatnak. Maguk a *curia*nevek egyértelműen a római-itáliai mitológiából és történelemből lettek kiválasztva, így ezek alapján nem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy vagyoni vagy területi alapon álltak-e fel; a *Lex Flavia Municipalis* 53. például az utóbbira enged következtetni, a vagyonbecslések *(lustrum)* között lévő öt éves intervallum szereplése pedig az előbbire utal, viszont a 14. *caput* nem említ a *decuriói* és egyszerű polgári kategórián kívül másikat, tehát pontos határokat nem lehet húzni az egyes vagyoni szintek között.

[70] A *decuriói* tisztség feltétele a megfelelő nagyságú vagyon és ingatlan (vö. 14) mellett a származás is lehetett, vö. 105, 123–124.

[71] Valószínűleg a 18–19. *caput*ok is a *duumvir*ek és *aedilis*ek választásáról szólnak; az előbbi a választó népgyűlés összehívásáról és lebonyolításáról (vö. 15), utóbbi a tisztségre való pályázásról, a választás érvényességéről és az eredmény dokumentálásáról, ill. kihirdetéséről. Sajnos a 19. *caput* erősen töredékes volta miatt nem lehet megállapítani az esetleges érvényességi feltételeket (résztvevők létszáma, megválasztottak

minden egyes felszabadított[72] és szabad születésű [...] január elsején jelen lesznek és őt [...] így ki lettek nevezve vagy meg lettek választva, azok [...] hatalommal bírjanak, hogy [...] birtokolják és birtokolni fogják [...]

XVIIII. Aki *Colonia Genetiva Iuliá*ban [...] népgyűlést akar tartani, az [...] *Colonia Genetiva Iuliá*ban népgyűlést akar tartani [...] népgyűlést fog tartani [...] *duumviri* vagy *aedilisi* risztségre pályázni, ahogyan azt helyesnek látja [...] nehogy kevesebb [...] lesznek, amelynek [...] fogadja el és a nyilvános táblákra vezesse fel, és azokat [...] a nyilvános táblákra, az *album*on [...] amíg az a népgyűlés [...] nehogy valaki mást [...] csak azt, aki ezen törvény értelmében [...] kevésbé sokan nyilvánítják ki [...] jelenteni kell [...] és nem nyilvánítják ki [...] akiket azon törvény által azt [...]

[LXI. Ha valakinek] megítéli (a bíróság), hogy tegye rá a kezét[73] az adósra, és ez a kézrátevés egy törvényesen megítélt tartozáson alapul, a fenti személy törvényesen hajthassa azt végre, saját kára nélkül. *Vindex*[74] az legyen, akit a *duumvir*, vagy más, az igazságszolgáltatás élén álló személy elég vagyonosnak ítél. Ha az adós elmulasztja, hogy *vindex*et állítson, vagy kifizesse a megítélt tartozást, vegye őrizetbe. A civiljog értelmében verje bilincsbe. Ha valaki erővel ellenáll, de mégis elítélik, kétszeres összegre legyen ítélve, és a *colonia* lakosainak ezen kívül 20.000 *sestertius*t is fizessen; és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, követeléshez, és a *duumvir*nek vagy más, az igazságszolgáltatás élén álló személynek behajtáshoz és ítélethirdetéshez[75] való joga legyen.

LXII. Akik csak *duumvir*ek lesznek, azoknak a *duumvir*eknek fejenként két-két *lictor*, egy-egy *accensus* [segédhivatalnok], két-két *scriba* [írnok],[76] két-két *viator* [küldönc], egy-egy *librarius* [levéltáros], *praeco* [kikiáltó], *haruspex* [előjelvizsgáló] és *tibicen* [fuvolás] alkalmazásához legyen joguk és hatalmuk.

---

személye stb.).

[72] A felszabadítottak tehát ugyanolyan szavazati joggal rendelkeztek, mint a többi közönséges lakos; a *decuriói* rendhez való viszonyukra l. 105.

[73] A *manus iniectio* mint jogi fogalom, már a XII táblás törvényben is szerepel: alapvetően egy szimbolikus cselekmény volt, melynek során az adósra a hitelező „rátette a kezét", ezzel mintegy hatalma alá vetve azt, így a rabszolgája lett.

[74] *Vindex*: védő, oltalmazó, jogi értelemben az, aki kezesként közbeléphetett a vádlott érdekében.

[75] Az *„exactio iudicatioque"* sorrendje meglepő: a szerkesztő talán egy olyan megállapítással akarta zárni a *caput*ot, amely a *magistratus* általános igazságszolgáltatási jogára vonatkozik.

[76] Az írnokok esküjéről l. 81.

Akik abban a *coloniá*ban *aedilis*ek lesznek, azoknak az *aedilis*eknek fejenként egy-egy *scriba*, négy bíborsávos köpennyel övezett közrabszolga, egy-egy *praeco*, *haruspex* és *tibicen* alkalmazására legyen joguk és hatalmuk. Ezeket a *colonia* lakosai közül választják ki.[77] Azoknak a *duumvir*eknek és *aedilis*eknek hivatali idejük alatt bíborszegélyű tóga, fáklya, viaszgyertya használatára legyen joguk és hatalmuk. Akiket közülük ki-ki *scriba*ként, *lictor*ként, *accensus*ként, *viator*ként, *tibicen*ként, *haruspex*ként, vagy *praecó*ként alkalmaz, azok abban az évben, amelyikben ilyen szolgálatot teljesítenek, mentesek legyenek a katonai szolgálat alól. Azon évek alatt, amíg ők a tisztviselőt szolgálják, akaratuk ellenére ne tegyék őket katonává, ne utasítsák őket erre, ne kényszerítsék vagy vegyék rá őket katonai esküre, ne parancsolják meg, hogy valaki vegye rá őket, ne kérjenek tőlük előzetes kötelezettségvállalást hadi szolgálatra, és ne is parancsolják meg ennek a kérését, csak ha *Italiá*ban vagy *Galliá*ban történnének zavargások. Az ő fejenkénti fizetésük pedig, akik a *duumvir*eket szolgálják, ennyi legyen: a *scribá*knak 1.200 *sestertius*, az *accensus*oknak 700 *sestertius*, a *lictor*oknak 600 *sestertius*, a *viator*oknak 400 *sestertius*, a *librarius*oknak 300 sestertius, a *haruspex*eknek 500 *sestertius*, a *praecó*knak 300 *sestertius*. Az *aedilis*ek szolgáinak: a *scribá*knak fejenként 800 *sestertius*, a *haruspex*eknek fejenként 100 *sestertius*, a *tibicen*eknek fejenként 300 *sestertius*, a *praecó*knak fejenként 300 *sestertius*. Ők ezt károsodásuk nélkül kaphassák meg.[78]

LXIII. A *duumvir*ek, akik először viselik január 1-jéig a hivatalukat, annyi hivatalszolgával bírjanak, amennyi hivatalszolgát ez a törvény fejenként alkalmazni enged. Ezeknek a hivatalszolgáknak annyi legyen a fizetésük,[79] amennyinek akkor kellene lennie, ha az év negyed részét végigdolgoznák, hogy ameddig dolgoznak, aszerint arányosan kapják meg a fizetésüket; és ezt károsodásuk nélkül kaphassák meg.[80]

LXIIII. Akik csak[81] a *colonia* alapítása után *duumvir*ek lesznek, a hivatalba lépésüktől számított tíz napon belül terjesszék a *decurió*k elé – mikor azok leg-

---

[77] Természetesen ez a megállapítás az említett rabszolgákra nem vonatkozott.

[78] A *Lex Flavia Municipalis* 73. a *decurió*kat bízza meg azzal, hogy állapítsák meg a hivatalszolgák fizetését. Szövegünkben pontos összegek vannak megállapítva, de a lista nem hibátlan, pl. nincs megállapítva a *duumvir*ek *tibicen*jeinek a fizetése.

[79] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 73.

[80] Az értelme valószínűleg az, hogy az *apparitores*nek legalább egynegyed évet kellett szolgálniuk, hogy jogosultak legyenek a fizetésre.

[81] A *quicumque* mutatja, hogy a település vallási naptára minden évben újra meg lett állapítva, tehát minden hivatalba lépő *duumvir*nek végre kellett hajtania a *caput*ban szereplő feladatot.

alább kétharmada jelen van –, hogy mennyi és milyen ünnepeket akarnak tartani, és milyen nyilvános áldozatokat akarnak bemutatni, és ezeket ki végezze el. Amit ezekből a *decuriók* jelenlévő része jóváhagy és elhatároz, az legyen törvényes és érvényes, és ezek az áldozatok legyenek a *coloniá*ban ezeken a meghatározott ünnepnapokon tartva.

LXV. Amely pénzek bírságként, vagy *Colonia Genetiva Iuliát* illető állami bevételként a közpénztárba befolynak, azokat senkinek se legyen hatalma kivenni, valakinek odaadni, vagy kiosztani, kivéve olyan áldozatokra, amelyeket a *coloniá*ban vagy valami más helyen a lakosság nevében mutatnak be;[82] ezenkívül más célra senki se kaphassa meg a pénzt büntetés nélkül; továbbá senkinek se legyen joga és hatalma a pénzzel kapcsolatban előterjesztést intézni a *decuriók*hoz, vagy erről szavazni. Továbbá azt a pénzt, amelyet a *coloniá*ban, vagy egy más helyen a lakosság nevében való áldozatbemutatásra fordítanak, a *duumvir*ek károsodásuk nélkül adják oda és osszák ki, és joguk és hatalmuk legyen ezt cselekedni. Azok, akiknek a pénzt adják, károsodásuk nélkül kapják azt meg.

LXVI. Akiket *Colonia Genetiva* lakosai közül *pontifex*nek, illetve *augur*nak nevezett ki C. Caesar,[83] vagy az, aki az ő parancsára a *coloniát* alapította, azok legyenek *Colonia Genetiva Iulia pontifex*ei és *augur*ai; tartozzanak a *colonia pontifex*i és *auguri collegium*ához, úgy, ahogy minden *coloniá*ban teljes jogú és jogállású *pontifex*ek és *augur*ok vannak és lesznek. Továbbá a *pontifex*eknek és *augur*oknak, akik ennek a *collegium*nak a tagjai, és ugyanígy a fiaiknak is, szent és sérthetetlen mentességük legyen a katonáskodás és a közmunkák alól, ahogyan a római *pontifex*eknek is van és lesz, és minden katonai szolgálatukat teljesítettnek kell tekinteni. Az előjelekre és az ehhez tartozó dolgokra vonatkozóan az *augur*oké legyen az igazságkinyilvánítás és a döntés (joga). Továbbá ezeknek a *pontifex*eknek és *augur*oknak jogukban és hatalmukban álljon bíborszegélyű tógát viselni azokon a nyilvános játékokon, amelyeket a tisztviselők szerveznek, és azokon a nyilvános áldozatokon, amelyeket ők maguk mutatnak be *Colonia Genetiva Iuliá*ban, és ezen *pontifex*eknek és *augur*oknak legyen joguk a játékokat és a gladiátorjátékokat a *decuriók* között megtekinteni.[84]

---

[82] A szakrális célokra kijelölt pénzösszegek tekintetében l. 69–71, *Lex Flavia Municipalis* 77.

[83] Caesarnak a *colonia* alapításában játszott szerepéről l. a Bevezetést.

[84] A játékok, gladiátorjátékok és egyéb látványosságok esetén pontosan szabályozták a kiváltságos csoportok (*pontifex*ek, *decuriók*, helyi és római *magistratus*ok stb.) számára fenntartott ülőhelyek biztosítását, vö. 125–127; *Lex Flavia Municipalis* 81.

LXVII. Az a *pontifex*, illetve *augur*, akit *Colonia Genetiva Iuliá*ban e törvény hatályba lépése után az elhunyt, illetve elítélt tag helyére a *pontifex*ek vagy *augur*ok testületébe ennek a törvénynek megfelelően megválasztanak, vagy kineveznek, az a *pontifex* vagy *augur* legyen tagja a *pontifex*i vagy *augur*i testületnek *Colonia Genetiva Iuliá*ban, úgy, ahogy minden *coloniá*ban teljes jogú és jogállású *pontifex*ek és *augur*ok vannak és lesznek. Senki se tegyen be, válaszszon be vagy nevezzen ki a *pontifex*i *collegium*ba senkit, csak ha kevesebb mint három[85] *pontifex* él *Colonia Genetiva Iuliá*ban. Senki se tegyen be, válasszon be vagy nevezzen ki az *augur*i *collegium*ba se senkit, csak ha kevesebb mint három *augur* él *Colonia Genetiva Iuliá*ban.

LXVII[I]. A *duumvir*eknek vagy a *praefectus*nak úgy kell ennek a törvénynek megfelelően a *pontifex*ekről és *augur*okról szóló választást vezetniük és kihirdetniük, ahogy ez a törvény a *duumvir*ek választását, kinevezését és pótlólagos megválasztását előírja.

LXIX. Akik a *colonia* alapítása után először lesznek *duumvir*ek, a hivatalviselésük ideje alatt, akik pedig később lesznek *Colonia Iuliá*ban *duumvir*ek, azok a hivatalbalépésüktől számított 60 napon belül terjesszék a *decurió*k elé – amikor azok legalább 20-an jelen vannak –, hogy annak a *redemptor*nak[86] vagy *redemptor*oknak, aki vagy akik azokat a dolgokat vették bérbe, amelyekre az áldozatokhoz és a vallási szertartásokhoz szükség van, a bérleti szerződésnek megfelelően adják oda és fizessék ki a pénzüket. Ne terjesszen senki egyéb javaslatot a *decurió*k elé és a *decurió*k egyik határozatát se hajtsák végre az előtt, hogy a bérleti szerződésnek megfelelően a pénzt a *redemptor*oknak kiosztották és odaadták volna a *decurió*k határozata értelmében, hogyha közülük legalább 30-an jelen voltak az erről szóló határozathozatalnál.[87] Amennyit döntöttek, a *duumvir*ek annyit adjanak oda és fizessenek ki a *redemptor*nak vagy *redemptor*oknak, feltéve, hogy nem abból a pénzből vennének vagy osztanának ki, amelyet ezen törvény értelmében a lakosok nevében a *coloniá*ban, vagy valami más helyen bemutatandó áldozatokra kell fordítani.

[L]XX. Minden *duumvir* – kivéve azokat, akik ezen törvény hatályba lépése után először töltik be ezt a tisztséget – a *decurió*k jóváhagyásával hivatali ideje alatt

---

[85] A *pontifex*ek és *augur*ok *collegium*ának legfeljebb háromfős létszáma valószínűleg a település nagysága miatt ekkora.

[86] Vállalkozó, aki valamely nyilvános munka elvégzését bizonyos kikötött összeg fejében elvállalta (vö. Cic. *Phil.* 9.7); vagy aki állami jövedékeket bizonyos évi összegért haszonbérbe vett (vö. *manceps*).

[87] *Dum ne minus XXX assint*: a határozatképességhez szükséges legkisebb létszám különbözik a korábbitól; felvetődik a kérdés, hogy az ott említett húszas létszám nem tévedés-e a harminc helyett.

rendezzen gladiátorjátékokat vagy színjátékokat[88] *Iuppiter, Iuno, Minerva,*[89] valamint az istenek és istennők tiszteletére, négy napnyi hosszúakat, amennyiben lehetséges, a napok nagyobbik részét kitöltve. Ezekre a játékokra és ezekre a gladiátorjátékokra mindegyikük legalább 2.000 *sestertius*t áldozzon a saját vagyonából, és a közpénzből mindkét *duumvir* vehessen ki a károsodása nélkül fejenként 2.000 *sestertius*t, amíg nem abból a pénzből vennének vagy osztanának ki, amelyet ezen törvény értelmében a köz nevében a *coloniá*ban, vagy valami más helyen bemutatandó áldozatokra kell fordítani.

LXXI. Minden *aedilis*[90] a hivatalviselése alatt rendezzen gladiátorjátékot vagy színjátékokat *Iuppiter, Iuno* és *Minerva* tiszteletére, amelyek három napig tartsanak és a napok nagyobbik részét töltsék ki, amennyiben lehetséges; és egy napig *Venus*[91] tiszteletére a *circus*ban, vagy a *forum*on. Erre a célra mindegyikük áldozzon a saját pénzéből legalább 2.000 *sestertius*t, és a kincstárból minden egyes *aedilis* vehessen ki 1.000 *sestertius*t, amelynek az odaadásáról és kiosztásáról a *duumvir*, vagy a *praefectus* gondoskodjon,[92] és ezt károsodásuk nélkül kaphassák meg.

LXXII. Amennyi pénzt adomány címén a templomoknak adtak és oda bevittek: amennyi pénz megmaradt azokból az áldozatokból, amely áldozatokat ezen törvény értelmében bemutattak annak az istennek vagy istennőnek, akié a templom: senki se merje sem cselekedettel, sem paranccsal, sem közbelépéssel[93] megakadályozni, hogy ezt a pénzt annak a templomnak a javára elköltsék, amelyiknek adomány címén ajándékozták és adományozták; továbbá senki se használja fel ezt a pénzt más célra, és ne is eszközölje ki, hogy más célra használják.

LXXIII. Senki se vigyen be a város, illetve *colonia* ekével kijelölt falai közé emberi holttestet, ott ne temessen, hamvasszon, halottnak emlékművet ne építsen. Ha valaki ezzel ellenkezően cselekszik, az *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak fizessen 5.000 *sestertius* büntetést, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek,

---

[88] Ez és a következő bekezdés tanúskodnak először a szövegben arról a kötelezettségről, hogy a *duumvir*ekenek és az *aedilis*eknek a saját pénzükből játékokat kellett szervezniük, vö. *Lex Tarentina* 36–37; de a *municipium*oknak a szövetséges háború után lefektetett általános szabályzatai is valószínűleg már tartalmazták a kötelezettséget.

[89] Mint a „*capitoliumi* triász" tagjai, a római vallásban kiemelkedtek a többi isten és istennő közül.

[90] A 70. *caput* elejének megfelelő szöveg hiánya elképzelhetővé teszi, hogy a *colonia* első évének *magistratus*ai között nincs *aedilis*.

[91] *Venus* a *gens Iulia*, tehát az alapító Caesar ősének is számított.

[92] Az *aedilis*ek mint a *duumvir*nek vagy *praefectus*nak alárendelt *magistratus*ok pénzt is csak az ő felügyeletükkel vehettek ki a kincstárból.

[93] *Intercessio:* jogi tiltakozás, óvás.

aki akarja, követeléshez, keresethez és behajtáshoz[94] való joga legyen. Amit pedig már felépítettek, annak lerombolásáról a *duumvir*ek, vagy az *aedilis*ek gondoskodjanak. Ha ennek ellenére egy halottat hoznak és tesznek oda, engeszteljék ki, ahogy kell.

LXXIV. Senki se építsen új halottégető házat, ahol emberi holttestet még nem hamvasztottak el, 500 lépésnél közelebb a városhoz. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, 5.000 *sestertius* bírságot fizessen *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében követeléshez és keresethez való joga legyen.

LXXV. Senki se tegyen fedetlenné, pusztítson el, vagy romboljon le *Colonia Iulia* városában egy épületet se,[95] kivéve, ha a *duumvir*ek jóváhagyásával kezest állít, hogy újjá fogja építeni vagy ha a *decuriók* határozzák ezt el, mikor legalább 50-en tanácskoznak erről. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, fizessen *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak annyi bírságot, amennyit az épület ért, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében követeléshez és keresethez való joga legyen.

LXXVI. Senki se birtokoljon *Colonia Iulia* városában háromszáz tetőfedőténél nagyobb fazekasműhelyt, vagy téglagyárat.[96] Ha valaki birtokol ilyet, úgy az az épület és a hely *Colonia Iulia* köztulajdona legyen, és bárki, aki *Colonia Iulia* igazságszolgáltatásának élén áll, fizessen be a kincstárba rosszindulatú csalás nélkül az épületből befolyó haszon értékének megfelelő pénzösszeget.[97]

LXXVII. Ha a *duumvir* vagy *aedilis* a köz javára bármilyen utat, árkot, vagy csatornát akar készíteni, ásni, átalakítani, építeni vagy megerősíteni[98] *Colonia Iulia* határai között, és ezzel nem követ el jogsértést magánemberek ellen, tehesse azt meg.[99]

LXXIIX. Minden közút, útvonal, amely a *coloniá*nak juttatott határok között volt és van, és amely határvonal, út, vagy útvonal[100] ezeken a földeken volt, van és lesz, az az út, határvonal és útvonal köztulajdonban legyen.

---

[94] Magánember bizonyára nem rendelkezett az *exactio* (behajtás) jogával. A vésnök valószínűleg eltévesztette a szót az *ex [h]ac [lege]* (ezen törvény értelmében) helyett.

[95] A *caput* témájára vonatkozóan l. *Lex Flavia Municipalis* 62.

[96] Kérdés, hogy a téglaszám magának a műhelynek a méretét határozza-e meg (vö. 14.), vagy arra vonatkozik az utasítás, hogy korlátozza a téglagyártást.

[97] Vagyis a köztulajdonná lett épületet a nevezett tisztviselők eladták, bérbe adták stb. és az ebből befolyó hasznot kellett a kincstárba befizetniük.

[98] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 82.

[99] A *caput* csaknem ugyanúgy fogalmaz, mint a *Lex Tarentina* 39–42.

[100] A *viae* és *itinera* ismétlésének oka valószínűleg az, hogy határvonalként is szolgáltak.

LXXIX. Amely folyók, patakok, források, tavak, gyógyforrások, állóvizek és mocsarak, amelyek a *colonia* lakosainak kiosztott földeken vannak, azokhoz a patakokhoz,[101] forrásokhoz, tavakhoz, gyógyforrásokhoz, állóvizekhez és mocsarakhoz való hozzáférés, szállítás és kimerés joga ugyanúgy azoké legyen, akik azt a földet bírják és birtokolják, ahogy azoknál is így volt, akik ezt a földet korábban bírták és birtokolták. Ezenkívül azoknak, akik ezt a földet bírják, birtokolják, illetve a jövőben bírni vagy birtokolni fogják, jogukban és hatalmukban álljon, hogy a vízhez hozzájussanak.

LXXX. Amely közfeladatokat a *coloniá*ban a *decuriók* döntése értelmében valakinek bérbe adtak: az a személy, akinek a feladatot bérbe adták, mutasson be számadást[102] a *decuriók*nak az említett feladatról, a feladat befejezése vagy a feladat abbahagyása után 150 napon belül, rosszindulatú csalás nélkül, ahogyan ez lehetséges lesz.

LXXXI. Akik csak *colonia Iulia duumvir*ei, vagy *aedilis*ei lesznek, minden olyan *scribá*jukat, akik a közpénzeket kezelik és a lakosok számadásait vezetik, mielőtt a számadásokat vezetnék, kötelezzék eskütételre[103] egy nyilvános gyűlésen, fényes nappal, a vásár napján, a *forum*on *Iuppiter*re és a *Penates* istenekre,[104] hogy őrizni fogják a *colonia* közpénzeit, és helyesen fogják vezetni a számadásokat, ahogy azt helyesnek látják, rosszindulatú csalás nélkül, és nem fognak az iratokban szándékos hamisítást elkövetni rosszindulatú csalással. Amely írnok így esküdött, azt vegyék jegyzékbe, aki pedig nem esküdött így, az ne vezesse a számadásokat, és ne kapja meg az ezért járó pénzt és fizetést.[105] Aki nem teteti le az esküt, fizessen 5.000 *sestertius* büntetést és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében követeléshez és keresethez való joga legyen.

LXXXII. Amely földeket, erdőket és épületeket *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak közös használatára kiosztottak és kiadtak, azokat a földeket és erdőket[106] senki se adja el, vagy adja bérbe öt évnél hosszabb időre, és ne terjesszen semmit se ilyen ügyben a *decuriók* elé, és ne eszközöljön ki olyan *decuriói* határozatot, amely ezeket a földeket és erdőket eladná vagy más időtartamra adná bérbe. Ha valamilyen módon mégis eladásra kerülnének, attól még éppen úgy

---

[101] A vésnök vagy írnok kifelejtette a felsorolásból a *fluvios*t.

[102] A számadás bemutatását illetően vö. *Lex Tarentina* 24–25, amely sokkal szigorúbb.

[103] A *scribák* esküjére vonatkozóan bővebben l. *Lex Flavia Municipalis* 73.

[104] A római ház és a család istenei; de az államnak is voltak *Penates* istenei, *Vesta* kultuszához kapcsolódva. A köztársaságkori esküformulákban mindig *Iuppiter* és a *Penates* szerepelnek; a császárokra való eskütételhez l. *Lex Flavia Municipalis* 73.

[105] L. 62.

[106] A vésnök vagy írnok kihagyta az *ea aedificia*t (épületeket).

*Colonia Genetiva Iuliá*hoz tartozzanak. Aki ezen dolgok hasznát élvezi, amennyit elmondása szerint megvett, azért ekealjanként[107] és évenként fizessen *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak 100 *sestertius*t, [és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében követeléshez és keresethez való joga legyen.]

[XCI. Ha valakit ezen törvény értelmében *Colonia Genetiva Iulia decuriójává, augurává*, vagy *pontifex*évé tesznek vagy választanak], és 5 éven belül a *coloniá*nak ez a *decuriója, augura*, vagy *pontifex*e nem fog birtokolni olyan lakóhelyet a *colonia* városában (*oppidum*), illetve attól legfeljebb egy római mérföldre, amely megfelelő zálogot jelentene, az a személy a *coloniá*ban ne legyen *decurio, augur*, vagy *pontifex*, és a *colonia duumvir*ei töröltessék ki a nevét a *decuriók*, vagy a papok névjegyzékéből, ahogy azt helyesnek látják; és ezt a *duumvir*ek károsodásuk nélkül tehessék meg.

XCII. A *duumvir*ek, illetve akik tisztséget viselnek a *coloniá*ban,[108] terjesszék a közösség nevében elküldendő követek[109] ügyét a *decuriók* elé – mikor a *colonia decuriá*inak nagyobb része jelen van –, és amit a jelenlevők többsége határoz, az legyen jogos és törvényes. Ha pedig el kell küldeni a követséget, ahogy ezen törvény és a *decuriók* ezen törvény értelmében hozott határozata megkívánja, de nem megy el, akit kiválasztottak, akkor ez a személy maga helyett abból a rendből[110] állítson helyettest úgy, ahogyan a *decuriók* határozata vagy ezen tövény alapján állítani kell. Ha ezt nem teszi meg, egyenként annyiszor fizessen 10.000 *sestertius* büntetést a *colonia* lakosainak, ahányszor elmulasztotta ezt megtenni, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, követeléshez és keresethez való joga legyen.[111]

XCIII. Akit a *colonia* alapítása után *duumvir*ré választanak, vagy akit a *duumvir* a *colonia* törvénye értelmében *praefectus*ként hátrahagy, az köztulajdonban álló helyet illetően, vagy köztulajdonban álló helyért se *redemptor*tól, se haszonbérlőtől,[112] se kezestől, ne kapjon, ne fogadjon el ajándékot, adományt, fizetséget vagy bármit, és ne eszközölje ki, hogy abból valami magának vagy a

---

[107] *Iuga:* két ökörrel egy nap alatt felszántható földterület, a régióban általánosan alkalmazott mértékegység volt, vö. Varro *De re rustica* 1.10.1.

[108] *Quicunque:* valószínűleg arra az esetre vonatkozik, ha *praefectus* áll a *colonia* élén

[109] Vö. *Lex Flavia Municipalis* G; különösen a követi tisztség vállalásának beosztásáról.

[110] *Ex eo ordine:* kétségkívül a határozathozatali joggal rendelkező *decuriók*ra vonatkozik.

[111] A vésnök vagy írnok valószínűleg kihagyta az *ex hac lege* (ezen törvény értelmében) kifejezést.

[112] *Ab redemptore mancipe*: a szavak rokon értelműek, vö. 69.

hozzátartozóinak jusson. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, fizessen 20.000 *sestertius* bírságot *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, követeléshez és keresethez való joga legyen.[113]

XCIIII. Senki se szolgáltasson igazságot, vagy rendelkezzen igazságszolgáltatási joggal a *coloniá*ban, csak a *duumvir*ek, vagy akit a *duumvir praefectus*ként hátrahagyott, vagy az *aedilis*ek,[114] ahogy e törvény alapján lennie kell. Továbbá senki se eszközölje ki katonai vagy polgári hatalom alapján, hogy a *coloniá*ban igazságot szolgáltasson valaki, aki ezen törvény alapján igazságszolgáltatási joggal nem rendelkezik.

XCV. Abban az esetben, ha esküdtbírákat[115] neveznek ki, de azok nem hirdetnek ítéletet a számukra meghatározott napon, akkor a *duumvir* vagy a *praefectus*, amikor erre az ügyre kerül a sor, kötelezze megjelenésre a bírókat, valamint az al- és felperest, és tűzzenek ki egy meghatározott napot a megjelenésre, amíg az ügyben ítélet nem születik; és intézze úgy, hogy az azt követő 20 napon belül hirdessenek ítéletet, ahogy a bírákat kiválasztották és megparancsolták nekik az ítélethirdetést, ahogy azt helyesnek látják. Továbbá az ügyben tanúságtételre szólíthatnak fel a köz nevében a lakosok és a betelepültek[116] közül legfeljebb 20 személyt, akiket az választhat ki, aki az ügyben meggyőzni akar.[117] Akiket így kijelöltek tanúságtételre, és a tanúságtevők között szerepel a nevük, azoknak gondoskodjon a tárgyaláson való jelenlétéről. Gondoskodjon róla, ahogy azt helyesnek látja, hogy bárki, aki tud vagy hallott valamit a vizsgált ügyről, tanúvallomást tehessen, amíg az adott ügyben nem utasít 20-nál több embert tanúságtételre. Ne kényszerítsen senkit akarata ellenére tanúságtételre, akinek veje, apósa, mostohaapja, mostohafia, *patronus*a, felszabadítottja, vagy unokatestvére az a személy, akinek az ügyét vizsgálják, illetve vérrokonság vagy sógorság révén még közelebbi kapcsolatban áll vele. Ha a *duumvir* vagy *praefectus*, aki a lakosok nevében pert indított az ügyben, nincs jelen (mivel

---

[113] A vésnök vagy írnok valószínűleg kihagyta az *ex hac lege* (ezen törvény értelmében) kifejezést.

[114] Az *aedilisek* törvénykezési jogára vonatkozóan l. *Lex Flavia Municipalis* 19.

[115] *Recuperatores:* döntőbírók, akiket a peres felek választottak ki oly módon, hogy az előre közétett listáról felváltva utasítottak el *(reicere)* egy-egy személyt, míg végül az az 5, 7 stb. személy maradt, akik minkét félnek a leginkább megfeleltek.

[116] *Incolae:* olyan személyek, akik a *coloniá*ban laktak, de nem rendelkeztek helyi polgárjoggal.

[117] *Is qui rem quaereret:* itt kivételesen a vádló; „quaerere" = meggyőzni. A vádlottnak volt esélye arra, hogy a tanúi önként meg fognak jelenni (l. Quintilianus 5.7.9): ezekre vonatkozik a *quique in testimonio dicendo nominati erunt.* Ők nem számítottak bele abba a húsz főbe, akiket tanúságtételre lehetett utasítani *(testimonium dicere cogantur).*

súlyos beteg, törvényszéki megjelenésre kötelezett, vagy tárgyaláson, áldozatbemutatáson, családi temetésen, halotti ünnepen van, amely miatt nem tud megjelenni; illetve a római nép tisztségviselői és hatalma tartják vissza): abban az esetben ez a törvény nem teszi kötelezővé, hogy az ő távollétében annak az ügyében, akinek a tárgyalását vezeti, bírákat válasszanak vagy utasítsanak vissza,[118] vagy az ügyet eldöntsék. Ha egy magánszemély vezeti a pert, és nincs jelen, mikor az ügyben ítélkezni kellene, és a *duumvir* vagy a *praefectus* ellenőrzése mellett nem igazolja magát olyan okokkal, amelyek miatt nem lehet megjelenni (vagyis hogy súlyos beteg, törvényszéki megjelenésre kötelezett, vagy tárgyaláson, áldozatbemutatáson, családi temetésen, halotti ünnepen van, illetve a római nép tisztségviselői és hatalma tartják vissza): akkor azokban az ügyekben, amelyeknek a törvény szerint a vizsgálata folyik, ne hozhasson intézkedéseket.[119] Ebben az ügyben ugyanúgy folyjon le a törvénykezés és a tárgyalás, mintha sem bírákat nem választottak volna, sem esküdtbírák nem lettek volna kinevezve.

XCVI. Ha a *colonia* egyik *decuriója* egy *duumvirtől* vagy *praefectustól* azt kéri, hogy terjessze a *decuriók* elé, hogy hogyan kell közpénzzel, pénzbírsággal, büntetéssel,[120] közösen használt helyekkel, közföldekkel, középületekkel kapcsolatban vizsgálatot tartani és ítélkezni:[121] akkor a *duumvir*, vagy aki az igazságszol-

---

[118] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 88.

[119] Az indokok ugyanazok hivatalos és magánszemélyek esetén is. Előbbi esetben valószínűleg, utóbbi esetben biztosan megbukott a vád, ha nem volt megfelelő indok a távolmaradásra. A különbségek a következők: (1) Egy *magistratus* szavát elfogadták önmagában, de egy magánszemélynek igazolnia kellett magát egy *magistratus* segítségével. (2) Egy *magistratus* indokolt távolmaradása esetén el sem indult az eljárás, egy magánszemély távollétében az egész folyamat végrehajtása bizonytalanná vált.

A második pont bővebb magyarázatot igényel. Az a kifejezés, hogy *quo magis... recuperatores sortiantur reiciantur res iudicetur* az egész eljárást leírja, és úgy tűnik, azt akarja kifejezni, hogy mindent le kell állítani, ha a *magistratus* megfelelő indokkal van távol. Valószínűleg nem azt mondja ki, hogy az eljárást megszüntessék, annak bármely fázisában járnak is, mert akkor az egyes szavak közé kellene egy „*-ve*" toldalék. A szabály vélhetőleg megengedi, hogy a *magistratus* úgy folytassa az ügy intézését, mintha semmi sem történt volna. Az mindenesetre biztos, hogy egy *magistratus* viszonya a *recuperatoreshez* sokkal távolabbi, mint a *iudiceshez* egy *quaestio* esetén.

Az utolsó négy sor egyértelművé teszi, hogy az egész ügy elbukott, ha egy *privatus* maradt el megfelelő indok nélkül. Ha megfelelő indokkal maradt távol, bizonyára megengedték neki a halasztást. Különösen fontos volt, hogy a nép javára történő per esetén, amelyet egy magánszemély távolléte szakított meg, ez a (talán előre megbeszélt) távollét nem akadályozta meg, hogy egy másik személyt vonjanak be az ügy lebonyolításába.

[120] *Multis poenisque*: a bírságokból és büntetésekből származó jövedelemről van szó.

[121] A *caput* feltételezi, hogy a *decuriók* bíróságot állítanak fel (vö. 102), a római *quaestio* mintájára. Vö. *Lex Flavia Municipalis* „A" *rubrica*.

gáltatás élén áll,[122] ebben az ügyben az első lehetséges napon kérje ki a *decuriók* véleményét, és gondoskodjon róla, hogy a *decuriók*nak határozata szülessen erről – ha a *decuriók* nagyobb része jelen van, mikor erről tanácskoznak. Ahogy a jelenlevő *decuriók* nagyobbik része határoz, az legyen törvényes és jogos.

XCVII. Se *duumvir*, se más hatalommal rendelkező személy[123] ne tegye és a *decuriók* elé se bocsássa, és ne intézze úgy, hogy a *decuriók* olyan értelmű határozatot hozzanak, hogy bárki is a *colonia* lakosainak *patronus*a legyen,[124] vagy akként legyen kiválasztva, kivéve azt, akinek a Iulius-féle törvény értelmében joga van a lakosoknak földet adni és kijelölni, és azt, aki a *coloniát* alapította, valamint annak fiait és utódait, kivéve, ha a jelenlévő *decuriók* többségének szavazótáblával hozott szavazata alapján [mást kell patronussá választani] – ha legalább 50-en vannak, mikor ezt a kérdést tárgyalják. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, az fizessen 5.000 *sestertius* bírságot a *colonia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban a *colonia* bármely lakosának, aki akarja, követeléshez való joga legyen.[125]

XCVIII. Ha a *colonia decuriói* egy építkezés[126] végrehajtását elhatározzák – ha az ügy megtárgyalása idején a nagyobb részük jelen volt –, akkor ezt az építkezést végezzék el, feltéve, hogy évente minden felnőtt férfinak legfeljebb öt, továbbá igás munkára legfeljebb három napot szabnak meg.[127] Ezeket az építkezéseket a *decuriók* határozata értelmében az éppen hivatalban levő *aedilis*ek vezessék.[128] Ahogy a *decuriók* elhatározták, úgy szervezzék az építkezést, de akarata ellenére senkit se kényszerítsenek az építkezésre, aki 14 évesnél fiatalabb, vagy 60 évesnél idősebb.[129] Aki a *coloniá*ban, vagy a *colonia* határain belül lakóhellyel, vagy háztartással rendelkezik, de nem a *colonia* lakosa, az is lakosként teljesítse a feladatot.[130]

---

[122] *Quique... praerit:* itt csak a *praefectus*t jelenti.

[123] Bizonytalan, hogy itt csak a *praefectus*ról van szó, vagy az *aedilis*ekről is.

[124] Hasonló téma tűnik fel a 130–131. *caput*okban.

[125] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 61, 10.000 *sestertius* büntetéssel.

[126] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 83.

[127] Az *operae* ugyanazok maradnak, de az igával végzett munka öt napra nő a *Lex Flavia Municipalis*ban.

[128] Az *aedilis*eknek és másoknak, akiknek a költségén zajlanak az *operae*, a *Lex Flavia Municipalis*ban joguk van zálogot követelni és bírságot kiszabni.

[129] A *Lex Flavia Municipalis* alsó határnak 15, a felső határnak 60 évet szab meg.

[130] A *Lex Flavia Municipalis* fogalmazása kimondottam magában foglal minden polgárt és *incolát*, illetve mindenkit, aki a településen él vagy tulajdonnal rendelkezik; itt a szándék valószínűleg az, hogy másokat is *incola*ként kezeljenek, l. még 103.

XCVIIII. Amely közös használatú vizeket *Colonia Genetiva Iulia* városába *(oppidum)* vezetnek, azokkal kapcsolatban az éppen hivatalban lévő *duumvir*[131] terjessze a *decuriók* elé – mikor azok legalább kétharmada jelen van –, hogy mely földeken keresztül lehessen vezetni a vizet. Amerre a jelenlevő *decuriók* nagyobb része a vizet átvezetni rendeli, arra vezessék, ha nem áll ott épület, amelyet nem e célból emeltek; és senki ne akadályozza a víz átvezetését.

C. Ha egy lakos magánterületen akarja a felesleges vizet elvezetni, és ezért a *duumvir*hez járul és kérvényezi, hogy terjessze azt a *decuriók* elé, akkor a megkért *duumvir* terjessze azt a *decuriók* elé – ha legalább 40-en jelen vannak. Ha a jelenlevő *decuriók* nagyobb része engedélyezi a felesleges víz magánterületen való elvezetését, legyen joga és hatalma így rendelkezni a vízzel, amennyiben nem sérti egy magánember jogait sem.[132]

CI. Aki a tisztviselő- vagy helyettes tisztviselő választási gyűlést[133] vezeti, az a személy a gyűlésen egy *tribus*[134] nevében se fogadja el olyan személy jelölését, ne hirdesse ki olyan személy megválasztását, vagy parancsolja meg olyan személy megválasztásának a kihirdetését, aki olyan helyzetben van, ami miatt e törvény értelmében a *coloniá*ban azt a személyt nem lehet *decuriá*vá kinevezni, vagy azzá választani, illetve nem lehet a *decuriá*tanács tagja.

CII. Ha egy *duumvir* vizsgálatot tart, vagy tárgyalást vezet[135] ezen törvény értelmében, amely tárgyalásnak egy nap alatt való lefolytatását nem írja elő a törvény, akkor a nap 1. órája előtt és a 11. órája után[136] ne folytasson vizsgálatot és ne tartson tárgyalást. Ez a *duumvir* a vádlók esetén a fővádlónak 4 órát, az

---

[131] Figyelemreméltó, hogy a *duumvir* mellett sem itt, sem a következő *caput*ban nem tűnik fel a *praefectus*.

[132] *Sine privati iniuria*: vö. 77.

[133] A tisztségviselés követelményei ugyanazok voltak, mint a *decuriós*ág feltételei, vö. 14, 17–19. A *caput* valószínűleg hasonló volt a *Tabula Heracleensis* 126–129-hez, de kronológiailag egy korábbi periódusból származott.

[134] *Pro tribu:* a *curia* kifejezés, amely általános a birodalom korszakában, ha egy alávetett településen zajló választásokról van szó (l. *Lex Flavia Municipalis* "L" rubrica, *Lex Tarentina* 15) nem szerepel itt, amiből két dologra következtethetünk: (1) a szövegünk egy korábbi időszakból származik; (2) a *tribus*ok megmaradtak a római *coloniá*kban, egészen a köztársaságkor végéig.

[135] Az *Ursó*ban tartott *quaestiones*ről l. 96. Az olyan kifejezések, mint *accusator, nominis delatio* és *subscriptores* közvetlenül Rómából lettek átvéve. Az *actio prima* és *actio secunda* rendszere egyrészt az elsődleges és másodlagos vádlókra vonatkozik, másrészt szerepel több, Kr. e. 2. század végi törvénykezési dokumentumban; a *caput* viszont későbbi ennél az időpontnál, valószínűleg a szövetséges háború után elsőként alapított *municipium*ok idejéből származik.

[136] A római időszámítás szerint egy 24 órás nap a nappal és az éjszaka 12–12 órájára volt felosztva, tehát a nap 1. órája a *napkelte* utáni első órát jelenti.

alárendelt vádlóknak fejenként 2 órát adjon a vádbeszédre. Ha egy vádló a saját idejéből valamennyit átenged a másiknak, akkor annak akinek átengedte, annyival több ideje legyen a beszédre, aki pedig átengedte neki, annak annyival kevesebb. Ahány órát az egyes ügyekben összesen mindegyik vádlónak joga van felhasználni a beszéd megtartására, ugyanannyi és még egyszer annyi órához legyen joga a beszéd megtartásához a vádlottnak, vagy annak, aki az ő védelmében tart beszédet.

XCIII. Aki *duumvir*ként vagy *praefectus*ként *Colonia Genetivá*ban az igazságszolgáltatás élén áll, és neki a *decuriók* bármikor is megparancsolják – ha a jelenlévők nagyobb része így határozott –, hogy a *colonia* határainak védelmére hívja fegyverbe a lakosokat, a betelepülteket és a *tribus*ba soroltakat,[137] ezt tegye meg károsodása nélkül. Ennek a *duumvir*nek, vagy akit a *duumvir* a fegyveresek élére állít, ugyanolyan parancsnoki és büntetési joga legyen, mint amilyennel a római nép hadseregében a katonai *tribunus* rendelkezik, és ezt joga és hatalma legyen megtenni károsodása nélkül, amíg annak értelmében történik minden, ahogyan a jelenlévő *decuriók* többsége meghatározta.

CIIII. Amely határvonalak és határok, amelyek *Colonia Genetiva* határai között vezetnek, vagy ott lettek meghúzva, és határárkok, amelyek azon a földön vannak, amelyet C. Caesar *dictator* és *imperator* utasítására, a *Lex Antonia*, illetve bármilyen *senatus*i határozat és néphatározat (*plebiscitum*) értelmében [a *colonia*nak] juttattak és kijelöltek:[138] azokat a határvonalakat és határokat ne zárják el, semmilyen akadályt vagy építményt ne hozzanak rajtuk létre, ne is szántsanak rajtuk; és az említett árkokat se zárják le vagy temessék be, meggátolva, hogy a víz a megfelelő úton távozzon és folyjon le. Ha valaki ezzel ellenkezően cselekszik, ahányszor ezt megtette, egyenként annyiszor fizessen 1.000 *sestertius* bírságot *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, követeléshez és keresethez való joga legyen.[139]

---

[137] Az *incolá*kat illetően l. 95, 98, 126, 133; általánosan *Lex Flavia Municipalis* 94. A *contributi* valószínűleg külön kategória volt, *Urso* esetében a bennszülött lakosok néhány települését jelentette, amelyek az alapításkor egybeolvadtak *Ursó*val.

[138] Vö. 66. A szöveg szerkesztője itt nem törődött azzal, hogy megengedje a *colonia* személyesen Caesar általi alapítását; a jogforrások a következő sorrendben keletkezhettek: *senatusi* rendeletek, *plebiscitum*ok, *Lex Antonia*, Caesar. A *senatusi* rendeletek és a *plebiscitum*ok feltehetőleg korábbi intézkedések, amelyekben általánosan történik utalás a *coloniá*kra; megjegyzendő, hogy a bevett alapítási eljárás a középső köztársaságkorban egy *senatusi* határozat és néha egy *plebiscitum* volt.

[139] A *caput* a *Lex Iulia agrariá*ból lett átvéve, kisebb változtatásokkal.

CV. Ha valaki a *decuriók* közül bárkit a helyére[140] méltatlannak és a *decuriói* rendre is méltatlannak mond[141] – kivéve, ha felszabadított[142] – és a *duumvir*nél kérvényezi, hogy ebben az ügyben tartson tárgyalást, akkor a *duumvir*, akihez ebben az ügyben fordul, tartson tárgyalást és mondjon ítéletet. Az a *decurio*, akit így elítéltek, a továbbiakban ne legyen *decurio*, a *decuriótanácsban* ne szavazzon, ne pályázzon *duumviri* vagy *aedilisi* tisztségre, egy *duumvir* se engedje, hogy a választásokon induljon, se *duumvir*ként, se *aedilis*ként ne hirdesse őt ki, és ne is engedje meg a kihirdetését.[143]

CVI. Aki *Colonia Genetiva* lakosa, amelyet C. Caesar *dictator* parancsára alapítottak, ne szervezzen törvénytelen gyűlést, összejövetelt, vagy szövetséget...[144]

[A következő tizenhat *caput*ból csak töredékek maradtak fenn, amelyek tartalmát – más városi törvényekkel való összevetés alapján – csak hozzávetőlegesen lehet megállapítani, és azt sem minden töredék esetén.

A 109. *caput* esetében felmerült, hogy az árvák *(pupillus)* gyámságával foglalkozik (*tutoris datio*, vö. *Lex Flavia Municipalis* 29), de ez nem bizonyítható be kétségbevonhatatlanul.

A 6. és 7. számú töredékek (szintén a császárkori városi törvényekkel, különösen a *Lex Flavia Municiaplis*szal való párhuzam alapján következtetve) a bírói tisztség *(iudex)* kritériumaival, a bíróválasztás szabályaival foglalkozhattak.

Az 5. számú töredék a helytartó előtti megjelenésre vonatkozott (vö. *Lex Flavia Municipalis* 84, amely abból a szempontból foglalkozik a kérdéssel, hogy az igazságszolgáltatásban mekkora összeg felett kellett a helyi *magistratus*ok helyett a *provincia* helytartójához fordulni).

---

[140] *Loci*: a *decuriók* rangsorában elfoglalt hely (vö. 124). Értelme az, hogy valaki szabálytalanul válhatott akár *duumviralis*szá vagy *aediliciusszá* is.

[141] A *caput* megelőlegezi azoknak a feltételeknek a meglétét, mint a 101; ezek egy részét megismétlik itt is. A 124. azzal az esettel foglalkozik, ha a vádló egy *decurio*.

[142] Ezek a sorok meglehetősen nehezen értelmezhetőek: jelenthetik, hogy egy felszabadított is lehetett tagja az *ordó*nak, vagy azt, hogy ezeknek a kizárása olyan automatikus volt, hogy nem is kellett hozzá tárgyalás. *Municipium Augustum Veiens* (Kr. u. 26) megengedi Augustus egyik felszabadítottjának, hogy az *ordó*ba kerüljön. Ellenben a *Lex Flavia Municipalis* 54. szabad származást követel.

[143] A fogalmazás hasonló a *Lex Latina Tabulae Bantinae* 2–6-hoz.

[144] Vö. *Lex Flavia Municipalis* 74. Megjegyzendő, hogy ott csak *coetus*ról van szó, „törvénytelen gyülekezésről", amit megtiltottak, ez a *caput* viszont egyaránt említ *coetus*t, *conventus*t és *coniuratiót*. De a *Lex Flavia Municipalis* megengedte *sodalicia* és *collegia* működését.

A 3. számú töredék is a *Lex Flavia Municipalis* 84-hez hasonlóan kezdődik, listát adva azokról az igazságszolgáltatási esetekről, amelyek kívül esnek a helyi *magistratus*ok jogkörén.

A 4. számú töredék egyetlen biztosan kivehető szava a *recusare*, ami a jogban elsősorban a *recusare iudicium* kifejezésben szokott előfordulni ("a törvényszéknél óvást tesz"), de a további rekonstrukció csak feltételezésen alapulna.

A 11. számú töredék valószínűleg a *plebiscitum*okra mint jogforrásra vonatkozhatott].

[CXXIII. ...] akkor a vádlottat a bírák ítélete alapján mentesse fel A felmentett személyt, mivel nem ítélték el *praevaricatio*[145] miatt, ezen törvény értelmében a vád alól az adott ügyben nyilvánítsák felmentettnek.

CXXIIII. Ha *Colonia Genetiva* egyik *decuriój*a ugyanezen *colonia* egy másik *decuriój*át ezen törvény alapján alkalmatlansággal vádolja, és akit vádolt, azt ebben az ügyben ezen törvény alapján elítélteti,[146] akkor az, aki őt ebben az ügyben a törvény alapján megvádolta, ha akarja, szavazhasson az elítélt helyett, ezen törvény alapján, és ezt károsodása nélkül, jogosan, törvényesen és helyesen tehesse, és ezen törvény alapján annak a helyén övé legyen a *decuriók* közötti véleménynyilvánítás és véleménykérés joga is.

CXXV.[147] Amely helyet a játékokon[148] a *decuriók*nak[149] adtak, kijelöltek és fenntartottak, amely helyről a *decuriók*nak kell a játékokat nézniük, arra a helyre senki ne üljön, ne ültessen le mást, és ne is parancsolja meg a leültetését senki-

---

[145] *Praevaricatio:* a vádló és vádlott, vagy az egyik fél jogi képviselőjének és a másik félnek az összejátszása egy per során.

[146] Vö. 105.

[147] 125–127: ezeket a caputokat célszerű egységes egészként felfogni. A 125. általában foglalkozik a játékokkal: gondoskodik a (római és helyi) *magistratus*oknak és a *decuriók*nak járó különleges ülőhelyekről, és ezeket fenntartja a számukra (vö. 66). A 126. az ülőhelyeknek a játékok alatti általános elrendezésével foglalkozik: gondoskodik a *decuriók*nak fenntartott helyek elrendezéséről. A 127. kimondottan az *orchestrán* lévő ülőhelyekkel foglalkozik, a következő csoportoknak biztosít itt helyet: (1) római és helyi *magistratus*ok; (2) jelenlegi és korábbi *senator*ok és fiaik; (3) aki *Hispania Ulterior*ban *praefectus fabrum*ként dolgozik; (4) a *decuriók*, tágabb értelemben ők maguk és barátaik (vö. 125). L. még *Lex Flavia Municipalis* 81.

[148] *Ludi:* itt általános értelemben minden féle látványosság. Mind a 70–71. *caput*ok, mind a *Tabula Heracleensis* 137–8 nem két, egymást kölcsönösen kizáró kategóriáról szólnak, hanem inkább egy általános kategóriáról és annak egy-egy különleges esetéről.

[149] A római *senator*oknak a játékokon, gladiátorjátékokon, állatviadalokon vagy atlétikai versenyeken elfoglalt ülőhelyéről l. *Tabula Heracleensis* 137–8.

A római *senator*oknak fenntartott ülőhelyekről először Kr. e. 194-ből találunk példát. Ez szolgált alapul a *decuriók* hasonló kiváltságaihoz.

nek szándékos, rosszindulatú csalással, kivéve, ha (az a személy) akkor *decurio Colonia Genetivá*ban, vagy a polgárok szavazata alapján tisztséget, katonai vagy polgári hatalmat visel, vagy C. Caesar *dictator*, *consul* és *proconsul* parancsa nyomán rendelkezik ilyen hatalommal,[150] vagy aki *Colonia Genetivá*ban akkor valamilyen katonai vagy polgári hatalommal bír, vagy akiknek megadta a *decurió*kat megillető helyet *Colonia Genetiva decurió*inak határozata, amelyet a *decurió*k akkor hoztak, amikor legalább a *decurió*k fele jelen volt, mikor erről határoztak. Aki ennek ellenére szándékos és rosszindulatú csalással oda ül, vagy ennek ellenére leültet valakit, vagy szándékos és rosszindulatú csalással megparancsolja a leültetését, az minden esetben, valahányszor ilyen dologban így cselekszik, fizessen 5.000 *sestertius* bírságot *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bármelyiküknek, aki akarja, a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt ezen törvény alapján esküdbírói bíráskodás mellett[151] perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

CXXVI. A *duumvir*, *aedilis*, *praefectus*, aki *Colonia Genetiva Iuliá*ban színjátékokat rendez, vagy ha valaki más rendez *Colonia Genetiva Iuliá*ban színjátékokat, az a lakosokat és betelepülteket, vendégeket és látogatókat úgy ültesse le, úgy adjon oda, osszon és jelöljön ki nekik helyet, ahogy ebben az ügyben a helyek odaadásáról és kijelöléséről a *decurió*k határoztak és döntöttek rosszindulatú csalás nélkül – mikor legalább 50-en jelen voltak az ügy megtárgyalásánál. Amit ilyen módon a *decurió*k többsége döntött a helyek odaadásáról és kijelöléséről, az legyen törvényes és jogos ezen törvény alapján. Senki, aki a játékokat rendezi, másféle módon ne ültessen le senkit, és ne parancsolja meg a leültetését, ne adjon ki helyeket és ne is parancsolja meg a kiadásukat, ne osszon ki és ne is parancsolja meg a kiosztásukat, ne jelöljön ki helyeket és ne is parancsolja meg a kijelölésüket, és ne csináljon semmi olyat, hogy másféle módon üljenek, mint ahogy a helyük ki lett adva, kiosztva és kijelölve, és szándékos, rosszindulatú csalással ne intézze úgy, hogy valaki más helyre üljön. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, az valahányszor így cselekedett, *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak fizessen 5.000 *sestertius* bírságot, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt ezen törvény alapján esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

---

[150] Ezek a sorok először a rendes *magistratus*okkal foglalkoznak, utána a *colonia* Caesar által kijelölt első *magistratus*aival. Egy település első *magistratus*aira vonatkozóan vö. *Lex Tarentina* 7–14. Caesar titulatúrája óvatosan fogalmaz, minden eshetőséget megenged, vö. 66, 104, 106.

[151] A *recuperator*okról l. 95.

CXXVII. Aki *Colonia Genetiva Iuliá*ban rendezett színjátékot akar nézni, az ne üljön az *orchestrá*ra[152] a játékok megtekintése végett, kivéve, ha a római nép *magistratus*a, *promagistratus*a, vagy az igazságszolgáltatás élén áll;[153] vagy aki a római nép *senator*a volt, van, vagy lesz; vagy a római nép *senator*ának fia volt, van, vagy lesz;[154] illetve azon tisztségviselőnél tölti be a *praefectus fabrum*i tisztséget, aki *Hispania Ulterior* tartományt vagy *Baeticát*[155] kormányozza, illetve birtokolja; és akiknek ezen törvény értelmében a *decurió*k határozatának megfelelően a *decurió*k helyén kell ülniük. Tehát a fentebb leírtakon kívül ne üljön senki az *orchestrá*ra a játékok megtekintése végett, és a római nép *magistratus*a, *promagistratus*a, vagy az igazságszolgáltatás élén álló személy, ahogy azt helyesnek látja, ne vigyen oda senkit,[156] ne ültessen le senkit, ne hagyjon senkit leülni rosszindulatú csalással.[157]

CXXVIII. *Colonia Genetiva Iulia* minden *duumvir*e, *aedilis*e és *praefectus*a[158] a hivatali éve alatt, tisztség- és hatalomviselése idején[159] rendezze el és gondoskodjon róla, amennyire lehet, ahogyan helyesnek látja és rosszindulatú csalás nélkül intézve, hogy a szent helyek, templomok, és szentélyek élére elöljárók legyenek kinevezve az ő hivatali évében, ahogyan azt a *decurió*k meghatározták, és ők a *decurió*k határozatának megfelelően[160] az adott évben gondoskodjanak *circus*i játékokról, áldozatokról és *pulvinarium*okról;[161] és (gondoskodjanak arról is, hogy) minden úgy legyen, ahogyan ezekről a dolgokról, vagyis

---

[152] *In orchestram*: a görög színházban az *orchestra* volt a kar és a színészek közös tartózkodó helye. A rómaiaknál azonban az *orchestra*, minthogy a kar nem játszott benne, elvesztette azt a rendeltetést, mellyel a görög színházban bírt. Itt állították föl a *senator*ok üléseit.

[153] *Quive:* nem a helytartó segédeire vonatkozik, hanem a *duumvir*re vagy a *praefectus*ra.

[154] A *senator*ok fiainak említése könnyen érthető, ha a késő köztársaságkor hátterében vizsgáljuk: ekkor ugyanis egyes kiváltságok a *magistratus*ok özvegyeire és lányaira is kiterjedtek.

[155] Ez biztosan későbbi betoldás, ui. *Baetica* tartomány Kr. e. 44-ben még nem létezett, bővebben l. a Bevezetőt.

[156] Ez a rész a hatalommal való visszaélést hivatott meggátolni.

[157] A végéről lemaradt a törvény megszegésének büntetése, vö. *Lex Flavia Municipalis* 61.

[158] A 128–131-es *caput*ok az összes *magistratus*ra vonatkozó szabályokat fogalmaznak meg.

[159] Vö. 125.

[160] Ez a szöveg részben megfelel a 64. általános előírásainak.

[161] *Pulvinar:* tulajdonképp nagy terjedelmű vánkos, főleg az a párna, melyre az istenképeket fektették ünnepi lakomán vagy mikor a *circus*ba vitték őket.

az elöljárók megválasztásáról, a *circus*i játékok szervezéséről, az áldozásokról való gondoskodásról és az áldozatok bemutatásáról a *decuriók* döntöttek és határoztak. Amit a fentebb leírt dolgokról a *decuriók* döntöttek és határoztak, az legyen törvényes és jogos, és azok, akikre ezek a feladatok tartoznak, rosszindulatú csalás nélkül tegyék meg, amit kinek-kinek a törvény értelmében végre kell hajtania. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, valahányszor így cselekszik, fizessen 10.000 *sestertius* bírságot *Colonia Genetiva Iulia* lakóinak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

CXXIX. *Colonia Genetiva Iulia* minden *duumvir*e, *aedilis*e, *praefectus*a és *decuriój*a engedelmeskedjen a *decuriók* határozatainak és hajtsa végre azokat szorgalmasan, minden rossz szándék nélkül, és gondoskodjon róla, hogy amit kinek-kinek meg kell tennie, vagy végre kell hajtania a *decuriók* határozata értelmében, azt minden rossz szándék nélkül tegye meg és hajtsa végre, ahogy azt helyesnek látják. Aki nem cselekszik így, vagy szándékos, rosszindulatú csalással ezzel ellenkezően cselekszik, az minden esetben fizessen 10.000 *sestertius*t *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak bírságként, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

CXXX. *Colonia Genetiva Iulia* egyetlen *duumvire aedilis*e, vagy *praefectus*a se terjessze *Colonia Genetiva decuriói* elé, a *decuriók* tanácsát se hívja össze azzal kapcsolatban, és ne eszközöljön ki *decuriói* határozatot, és arról a dologról az archívumba se jegyezzen föl semmit, és ne is jegyeztessen föl semmit, és egy *decurio* se tegyen javaslatot olyan dologról, amely arra az ügyre vonatkozik, és ne írjon *decuriói* határozatot, ne jegyezze fel az archívumba, és ne is jegyeztesse fel, hogy a római nép valamely *senator*át, vagy a *senator* fiát *Colonia Genetiva patronus*ává fogadják és emeljék, csak ha erről a *decuriók* háromnegyede szavaz így táblákkal, és arról az emberről, akivel kapcsolatban felterjesztés történt, és akivel kapcsolatban tanácskoznak, *decuriói* határozatot hoztak, és ő *Italiá*ban tartózkodik magánszemélyként, hivatalos hatalom nélkül, mikor erről tárgyalnak. Aki ennek ellenére a *decuriók* elé terjeszti, *decuriói* határozatot hozat erről, vagy kieszközli, hogy ilyen határozatot hozzanak, vagy az archívumba felvezeti, illetve felvezetteti, vagy aki a *decuriók* előtt ilyen értelmű javaslatot tesz, vagy ilyen *decuriói* határozatot ír le, illetve az archívumba feljegyez vagy a feljegyzéséről gondoskodik, az egyenként, valahányszor így cselekedett, annyiszor 10.000 *sestertius* bírságot fizessen *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja,

ezen törvény értelmében a *duumvir*, az *interrex*[162] vagy a *praefectus* előtt esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga legyen.

CXXXI. *Colonia Genetiva Iulia* egyetlen *duumvire*, *aedilis*e, vagy *praefectus*a se terjessze *Colonia Genetiva decuriói* elé, és a *decuriók* tanácsát se hívja össze azzal kapcsolatban, és ne eszközöjön ki *decuriói* határozatot, és arról a dologról az archívumba se jegyezzen föl semmit, és ne is jegyeztessen föl semmit; és egy *decurio* se tegyen javaslatot olyan dologról, amely arra az ügyre vonatkozik, és ne írjon *decuriói* határozatot, ne jegyezze fel az archívumba, és ne is jegyeztesse fel, hogy a római nép valamely *senatorát*, vagy a *senator* fiát *Colonia Genetiva* vendégbarátjává *(hospes)* fogadják, vendégbaráti megállapodást kössenek vele és vendégbaráti táblát kapjon, csak ha erről a *decuriók* nagyobb része szavaz így táblákkal, és arról az emberről, akivel kapcsolatban felterjesztés van és akivel kapcsolatban tanácskoznak, *decuriói* határozatot hoztak, és *Italiá*ban tartózkodik magánszemélyként, hivatalos hatalom nélkül, mikor erről tárgyalnak. Aki ennek ellenére a *decuriók* elé terjeszti, *decuriói* határozatot hozat erről, vagy kieszközli, hogy ilyet hozzanak, vagy aki a *decuriók* előtt ilyen értelmű javaslatot tesz, vagy ilyen *decuriói* határozatot ír le, illetve az archívumba feljegyez vagy a feljegyzéséről gondoskodik, az egyenként, valahányszor így cselekedett, annyiszor 10.000 *sestertius* bírságot fizessen *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

CXXXII. *Colonia Genetiva Iuliá*ban ezen törvény hatályba lépése után senki, aki tisztségre pályázik, vagy arra jelölve van, a tisztség elnyerése céljából azon év során, míg a tisztségre jelölve van, a tisztség elnyerése céljából ne rendezzen lakomát, ne hívjon a lakomára vendéget, ne szervezzen összejövetelt és ne is intézze úgy szándékos és rosszindulatú csalással, hogy valaki az ő megválasztása céljából lakomát rendezzen vagy lakomára vendéget hívjon; kivéve azt az esetet, hogy a hivatalra pályázó az év során, míg a hivatalra pályázik, minden nap, ha akar, rosszindulatú csalás nélkül tarthat egy kilenc fős lakomát.[163] Továbbá a hivatalra pályázó ne adjon és ajándékozzon se adományt, se ajándékot a megválasztása érdekében szándékos és rosszindulatú csalással. To-

---

[162] Pontosan nem magyarázható, esetleg különleges esetekben vallási összefüggésben alkalmazott eseti tisztség, vagy pedig a kerettörvény ide nem illő kifejezése maradt a szövegben.

[163] *Homines novem:* egy átlagos római vacsorázó társaság létszáma.

vábbá más megválasztása céljából ne tartson senki lakomát, hívjon lakomára vendéget; senki ne tartson összejövetelt, ne adjon, adományozzon, vagy ajándékozzon bármilyen adományt, vagy ajándékot más megválasztása érdekében, szándékos és rosszindulatú csalással senkinek. Aki ezzel ellenkezően cselekszik, az fizessen 5.000 *sestertius* bírságot *Colonia Genetiva Iulia* lakosainak, és ezzel a pénzzel kapcsolatban bárkinek, aki akarja, ezen törvény értelmében a *duumvir* vagy a *praefectus* előtt esküdtbírói bíráskodás mellett perhez, követeléshez és keresethez való joga és hatalma legyen.

CXXXIII. Akik *Colonia Genetiva Iulia* lakosai, azoknak a feleségei, akik ezen törvény szerint *Colonia Genetiva Iuliá*ban élnek, *Colonia Genetiva Iulia* törvényeinek és jogának engedelmeskedjenek, és mindazon ügyben élvezzék azokat a jogokat, amelyek ebben a törvényben le vannak írva, rosszindulatú csalás nélkül.

CXXXIV. Ezen törvény megszületése után *Colonia Genetiva Iulia* egyetlen *duumvire*, *aedilis*e, vagy *praefectus*a se terjessze *Colonia Genetiva decuriói* elé, és a *decuriók* tanácsát se hívja össze azzal kapcsolatban, és ne eszközöjön ki *decuriói* határozatot, és arról a dologról az archívumba se jegyezzen föl semmit, és ne is jegyeztessen föl semmit; és egy *decurio* se tegyen javaslatot olyan dologról, amely arra az ügyre vonatkozik, és ne írjon *decuriói* határozatot, ne jegyezze fel az archívumba, és ne is jegyeztesse fel, hogy valakinek bármennyi közpénzt vagy egyebet adjanak, vagy juttassanak tisztségviselésért, játékok rendezéséért, vagy ezeknek megígéréséért, vagy szobor adásáért, illetve állításáért...[164]

[164] A szöveg (a 70–71. *caput*ok mintájára) valószínűleg kivétellel folytatódott.

A LEX URSONENSIS
CAPUTJAINAK TARTALMI ÖSSZEFOGLALÁSA

13. A *duumvir*ek hivatalba lépése
14. A *decuriók* és az egyéb lakosok háza
15. A *colonia curiái*
16. A lakosok *curiá*ba sorolása
17. A *decuriók* közé való felvétel
18. A *duumvir*ek és *aedilis*ek választása
19. Népgyűlések

[...]

61. *Manus iniectio*
62. A *duumvir*eknek és *aedilis*eknek járó hivatali személyzet
63. A *duumvir*ek személyzetének járó fizetés
64. Az ünnepek rendje
65. A közpénzek felhasználása
66. A *pontifex*ek és az *augur*ok
67. Új *pontifex* vagy *augur* választása
68. A *pontifex*ek és az *augur*ok választásának lebonyolítása
69. *Redemptor*ok
70. A *duumvir*ek által rendezett játékok
71. Az *aedilis*ek által rendezett játékok
72. A templomoknak felajánlott adományok
73. Sírok
74. Halottégető helyek
75. Az épületek lerombolása
76. Fazék- és téglagyártó műhelyek
77. Utak, árkok és csatornák építése
78. Köz- és gyalogutak
79. Vizek
80. Közfeladatok
81. A *scribák* esküje
82. A közös földek, erdők, épületek
91. Az épületet nem birtokló *decuriók*, *augur*ok és *pontifex*ek
92. Követek küldése
93. Tisztviselők sikkasztása ellen
94. A tisztviselők igazságszolgáltatási joga
95. A bírósági tárgyalások lebonyolítása
96. A *decuriók* által előterjesztett indítványok

97. A *patronus*ság
98. Az építkezések
99. A víz bevezetése
100. A víz elvezetése
101. A tisztviselők választása
102. A vizsgálatok és tárgyalások időbeosztása
103. A hadba hívás
104. A határok és keresztutak
105. A *decurio*tanácsból való kizárás
106. A gyűlések, összejövetelek, szövetségek betiltása
[...]
123. [*Praevaricatio*val kapcsolatos perek]
124. A *decurio*tanácsból kizárt tag helyébe lépés
125. A *decurió*k helye a játékokon
126. A színházi játékok
127. A játékok alatti ülésrend
128. A templomok elöljárói
129. A *decurió*k határozatainak végrehajtása
130. *Patronus*szá tétel
131. *Hospes*szé tétel
132. A *magistratus*ra való pályázás
133. A *colonia* lakosainak feleségei
134. Megvesztegetés

Summary

With the translations in this volume, each of the four largest fragments of the Roman municipal laws is readable in Hungarian: the *Lex Tarentina*[165] and the so-called *Lex Flavia Municipalis*[166] are now completed by the *Tabula Heracleensis* and the *Lex Ursonensis*. The *Lex Ursonensis* alias the *Lex Coloniae Genetivae Iuliae* was the proper charter of the town of *Urso*, while the *Tabula Heracleensis* contains regulations for *Rome* only on the one hand, and for miscellaneous types of Roman domiciliations on the other hand, therefore in spite of their adjacent dates they represent different characters. The first one regulates the administration of a particular town for example by defining the exact payment of the *apparitores*, while the chapter 73 of the *Lex Flavia Municipalis* provides only general guidelines. The latter describes even the name of the head-magistrates of the various towns indefinitely [*IIvir(ei), IIIIvir(ei) erunt aliove quo nomine mag(istratum) potestatemve ... habebunt*].

It is noteworthy that these four laws originate from two areas, i. e. from South Spain and South Italy only. The fact that during the last twenty-five years lots of legal documents came to light (especially in Spain) make us hope that this sequence will be continued.

The primary aim of this work is to publish the translations with brief introductions and commentaries.

---

[165] BORHY, L. (ed.): Római történelem. Szöveggyűjemény. Budapest 1998, 294–295, translated by B. Adamik.

[166] ILLÉS, I. Á. (trans.): A Lex Irnitana (egy Flavius-kori municipium törvénye). Szeged 2007.

A tördelést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.

Kiadja a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
http://www2.u-szeged.hu/jatepress/
http://www.jate.u-szeged.hu/jatepress/

Felelős kiadó: Dr. Pándi Lajos egyetemi docens
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 85/2008.

1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sarolta, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a föderalisták írásaiból (1787–1788). [Berkes Tímea]
28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Köteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikingek az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly] *(elfogyott)*
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika] *(elfogyott)*

1998

33. AZ 1904-es szerb–bolgár szerződések. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jójárt Júlia, Varga Vanda Éva] (a 18. sz. utánnyomása + színes melléklet) *(elfogyott)*
35. Szultáni fermán a Bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. febr. 28.). [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleon írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Géza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szept. 10.). [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karáth Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

1999

41. Az 1902-es orosz–bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aeneas Sylvius Piccolomini „Európa" c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

2000

44. „A Népszövetség halála". Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétanémet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]
46. Načertanije (A szerb nemzeti és külpolitika titkos dokumentuma, 1844). [Szajcsán Éva]
47. Juan Donoso Cortés: Értekezések. [Bán Mónika]
48. Napóleon trianoni dekrétuma az Illír Tartományok megszervezéséről. (1809. dec. 25.) [Pándi Eszter]
49. Dokumentumok az 1911–1912-es olasz–török háborúból. [Horváth Krisztián]

2001

50. Mary Rowlandson fogságának és szabadulásának elbeszélése. [Zámbó Ildikó]
51. Marcus Tullius Cicero Q. Ligarius érdekében mondott beszéde. [Nótári Tamás]
52. Békeszerződés az Egyesült Államok és Mexikó között (1848). [Kökény Andrea]
53. Navigatio Sancti Brendani Abbatis * Szt. Brendan apát tengeri utazása. [Majorossy Judit]

2002

54. Az 1930-as görög–török barátsági és semlegességi szerződés. [Balogh Ádám]
55. John F. Kennedy és Nyikita Sz. Hruscsov levelezése a kubai rakétaválság alatt. [Simon Ágnes, Simon Eszter]
56. Korzika 1755-ös és 1794-es alkotmánya. [Tandori Mária]
57. Jugoszlávia külpolitikai dilemmája 1940-ben. [Tóth-Szenesi Attila, Szajcsán Éva]
58. Állam – Szent Unió – Skizma. [Kovács Kálmán Árpád]

2003

59. Három középkori germán törvénykönyv. [Huszár Edit]
60. Az első világháború és a spanyol semlegesség. [Pallagi Mária]
61. Edvard Beneš: Az osztrák probléma és a cseh kérdés. [Gulyás László, Halmos Tamás]
62. Johann Martin Honigberger: Napkeleti gyümölcsök. [Buczkó Zsuzsanna]

2004

63. Zsebkalauz Németországhoz. [Kovács Melinda, Szilárd Balázs]
64. Sztálin és Tito moszkvai titkos találkozása. 1948. február 10. [Vukman Péter]
65. Olasz–spanyol kapcsolatok a második világháború idején. [Katona Eszter]

2005

66. A konstantinápolyi egyezmény (1800. ápr. 1.) és Ali pasa levélváltása a Jón-szigetek kormányzójával (1807–1808). [Szász Erzsébet]
67. Szemelvények Zsigmond lengyel herceg budai számadásából. [Horogszegi Zoltán, Rábai Krisztina]
68. Hydatius: Chronica (379–469). [Széll Gábor]
69. Magyar források a finn–szovjet téli háborúhoz. 1939. nov. 30.–1940. márc. 12. [Vámos Barbara]
70. A szovjet–jugoszláv konfliktus története a források tükrében (1948 február–1949 november). [Vukman Péter]
71. Az 1945-ös szovjet atomkémkedés dokumentumok tükrében. [Cora Zoltán]
72. Hruscsov–Tito levélváltás 1954. [Ifj. Prohászka Géza]

2006

73. Konrad Adenauer kancellár beszéde az első nyugatnémet kormány programjának vitájában (1949). [Mucsi András]
74. A késő Anjou-kori dalmát és magyar tengeri hajózás 1381 és 1382-ből származó oklevelek alapján. [Juhász Ágnes]
75. Németország és Nagy-Britannia diplomáciai kapcsolatai 1892–1904 között. (A Tilley-memorandum, 1905). [Rostás Róbert]
76. A Jézus Társaság feloszlatása (1759–1773). [Babarczi Dóra]

2007

77. A Lex Irnitana (egy Flavius-kori municipium törvénye). [Illés Imre Áron]
78. A Bor-Kalán nemzetség birtokperének ítéletlevele 1332-ből. [Papp Róbert]

2008

79. A Szent István csatahajó elsüllyedése. 1918. Június 10. [Bánsági Andor]
80. Tunnunai Victor: Chronica (444–565). [Széll Gábor]
81. Spanyol dinasztikus alternatíva: A karlisták. [Polácska Edina]

2009

82. Városi törvények a római köztársaság utolsó századából. [Janzsó Miklós, Szabó Ádám Ágoston]